

รายงานความก้าวหน้า

โครงการ “ภูมิปัญญาวิถีท่องเที่ยวชาวนาไท ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัด สกลนคร”

หัวหน้าโครงการและนักวิจัย

1. นายโพธิ์ทอง	โพธิราช	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายแสง	นาไชยเวียง	ทีมวิจัย
3. นายสมพงศ์	มณี	ทีมวิจัย
4. นางบัวสอน	พรรทา	ทีมวิจัย
5. นางสมบัติ	สมแสน	ทีมวิจัย
6. นายบุญศรี	นันทิเสน	ทีมวิจัย
7. นายวันทอง	สุนารักษ์	ทีมวิจัย
8. นายสามิต	วงษาเวียง	ทีมวิจัย
9. นางอารีย์	บุตรเพ็ง	ทีมวิจัย
10. นางนงเยาว์	หมั่นกุล	ทีมวิจัย
11. นางนรีระนุช	ทองสว่าง	ทีมวิจัย
12. นายธีระยุทธ	คำพูล	ทีมวิจัย
13. นายจันทร์ศรี	ทองสว่าง	ทีมวิจัย
14. นางวราภรณ์	พลเทพ	ทีมวิจัย
15. นางอุลย์	โคตะมิน	ทีมวิจัย
16. นางแป้ง	พิมชาติ	ทีมวิจัย
17. นางสาวนิภาพร	รัตนกร	ทีมวิจัย
18. นายพรชัย	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
19. นายทองไฟ	เปรมปรีดิ์	ทีมวิจัย
20. นายสาริต	สาไสย	ทีมวิจัย
21. นางวัลภา	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
22. นางเคลือวัลย์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
23. นายอนุรักษ์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
24. อาจารย์แสงจันทร์	เทพประสิทธิ์	ทีมวิจัย
25. นายคำพันธ์	สวัสดิ์	ทีมวิจัย
26. นางฉวีวรรณ	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย

27. นายคำบ่อ	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
28. นายทองไฟ	กนกพาน	ทีมวิจัย
29. นายเลอพงษ์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
30. นายพงษ์ศักดิ์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
31. นายประยงค์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
32. นายภูรินทร์	ศรีสร้อย	ทีมวิจัย
33. พระมหาเกรียงศักดิ์		ทีมวิจัย
34. นายไพโรจน์	วงศรีแก้ว	ทีมวิจัย
35. นางดวงพร	เชษฐราช	ทีมวิจัย
36. นางลม	เชษฐราช	ทีมวิจัย
37. นางหัส	ทวีชัย	ทีมวิจัย
38. นางจันทร์หอม	มณีนพ	ทีมวิจัย
39. นายศราวุฒิ	ภูครองหิน	ทีมวิจัย
40. นางสมหมาย	ภูครองหิน	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

“งานวิจัยยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โปรดอย่านำไปใช้อ้างอิง”

บทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักการและเหตุผล

ตำบลไผ่หย่อง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอพังโคนห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ 50 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตร ประชาชนอาศัยเป็นกลุ่ม ๆ เป็นคุ้ม มีลำห้วยปลาหางไหลผ่าน ต้นทุนทางพื้นที่ของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ศูนย์ฝึกอบรมพัฒนาชนบท บ้านผึ่งแดง พิพิธภัณฑ์ผีโชน เป็นสถานที่เก็บ วัสดุ อุปกรณ์ ประเพณี งานบุญมหาชาติ วัดป่าหนองนกกด อ่างเก็บน้ำหนองหมากด่อน เป็นหนองน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่มี ทิวทัศน์ สวยงาม ร่มรื่น มีน้ำตลอดปี วัดป่าเจติยานุสรณ์ เป็นสถานที่ วิปัสสนากรรมฐานของพุทธศาสนิกชน ที่เลื่อมใส ศรัทธา เป็นสถานที่สงบร่มเย็น และการศึกษาวิจัยนี้ ได้ศึกษาต้นทุนของดีชุมชนใน 4 ด้าน ดังนี้ 1) วิถีชาวนาแบบ ดั้งเดิม 2) วิถีผ้าฝ้ายย้อมคราม 3) วิถีวัฒนธรรมไทโย้ย และ 4) วิถีพุทธ ซึ่งในแต่ละด้านมีการถอดองค์ความรู้จาก ชุมชนเพื่อค้นหาประเด็น (1) เป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน (2) ต้นทุนของชุมชน (3) กิจกรรมที่ชุมชนมีการ ดำเนินการมาแล้ว และ (4) ศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เริ่มต้นประกอบไปด้วย บ้านผึ่งแดง บ้านอุ่มเหมา บ้านสงเปลือย และบ้านท่าลาด

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ตำบลไผ่หย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เป็นหนึ่งในศูนย์การเรียนรู้ ที่มีผู้นำและชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี การดำเนินงานภายในศูนย์ ศพก. มีการ แบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีความร่วมมือกับเกษตรอำเภอ เป็นศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนชาวนา สมาชิกมีแนวคิดเพื่อการ พัฒนา มีความรักและห่วงใยในผืนดิน และมีความภาคภูมิใจในอาชีพ “ชาวนา” ของตนเอง สมาชิกในกลุ่มมีจิต สาธารณะ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มีแนวคิดในการพลิกฟื้นวิถีการเกษตรแบบอินทรีย์ดั้งเดิม เพื่อพัฒนา ระบบการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยของคนในชุมชน มีความตระหนักถึงผลกระทบต่อการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ต่อระบบนิเวศน์ สิ่งแวดล้อม และห่วงโซ่อาหาร ซึ่งงานวิจัยนี้ได้เริ่มต้นออกแบบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถี ชาวนาโดยมีศูนย์ ศพก. เป็นจุดเริ่มต้นและร้อยเรียง เรื่องราว คุณค่าของพื้นที่ตำบลไผ่หย่องเข้าด้วยกันเพื่อนำไปสู่การ พัฒนาต้นแบบการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยภาคอีสาน ประเทศไทย

โดยงานวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้สนใจการรื้อฟื้นคุณค่าของวิถีเกษตรกรรมไทยและหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการสร้างสรรค์สร้างกิจกรรมและการสื่อความหมายเพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่ง ท่องเที่ยววิถีเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การ อนุรักษ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการหมุนกลับไปใช้วิธีการทำเกษตรกรรมแบบไม่มุ่งเน้นเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือการเร่งรัด ผลผลิตอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมภายใน ชุมชนโดยมีฐานบนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีผลพลอยได้คือรายได้เสริมโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานในแหล่งอื่น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จึงจะเป็นการยกระดับวิถีเกษตรกรรมอันส่งผลต่อสุขภาวะและเศรษฐกิจของชุมชน

ดังนั้นการดำเนินงานวิจัยการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท ครั้งนี้จึงได้เริ่มต้นจากการสำรวจศักยภาพชุมชน ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เตรียมศักยภาพ “คน” ศักยภาพ “พื้นที่” เพื่อให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การขับเคลื่อนงาน การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผ่านฐานคิดอย่างเป็นระบบจากกระบวนการจดบันทึก สังเกต และสังเคราะห์ตนเองเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น เศรษฐกิจระดับฐานรากจากเครื่องมือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

คำถามวิจัย

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท ตำบลไผ่หย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จะดำเนินการอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวม สืบค้นข้อมูลของต้นทุนและของดีในชุมชน และฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ สร้างคุณค่าและสืบสานสู่คนรุ่นใหม่เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน
2. สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ชุมชน
3. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยว

ขอบเขตเชิงพื้นที่

ในการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตทำการวิจัยที่สำคัญไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหากุณิปัญญา อัตลักษณ์ ของชุมชน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ที่มีความสนใจและชุมชนมีศักยภาพทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีความต้องการพัฒนาตนเอง รวมทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย บ้านฝั่งแดง บ้านสงเปลือย บ้านท่าลาด และบ้านอุมเหม้า
3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชาชนชาวบ้าน ผู้รู้ เพื่อการรวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ขอบเขตงานวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตทำการวิจัยที่สำคัญไว้ดังนี้

8.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหากุณิปัญญา อัตลักษณ์ ของชุมชน

8.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ที่มีความสนใจและชุมชนมีศักยภาพทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีความต้องการพัฒนาตนเอง รวมทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย บ้านไฮหย่อง บ้านสงเปลือย บ้านท่าลาด และบ้านอุมเหม้า

8.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนชาวบ้าน ผู้รู้ เพื่อการรวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

วิธีการดำเนินงาน

ระยะที่ 1: สืบค้นข้อมูลของต้นทุนและในชุมชน และฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ สร้างคุณค่าและสืบสานให้คนรุ่นใหม่เพื่อการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

- 1.1 ขั้นตอนการศึกษาศักยภาพชุมชน
- 1.2 ขั้นตอนการศึกษาภูมิปัญญา ของดี อัตลักษณ์ของชุมชน
- 1.3 ขั้นตอนการฟื้นฟูภูมิปัญญาของดี อัตลักษณ์ของชุมชน
- 1.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์จุดเด่นและหาอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน
- 1.5 ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่หรือสาธารณชน

ระยะที่ 2 : การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ชุมชน

- 2.1 การพัฒนาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท

ระยะที่ 3 : การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยว

- 1.1 การพัฒนาและออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท

ระยะที่ 4 : การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ การท่องเที่ยว

4.1 การประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ รายการโทรทัศน์ แผ่นพับ หนังสือ เป็นต้น

4.2 จัดประชุมนำเสนอความก้าวหน้าผลงานวิจัยทุก 3 เดือน จำนวน 4 ครั้ง

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

1 ปี (1 กันยายน 2560 ถึง วันที่ 31 สิงหาคม 2561)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

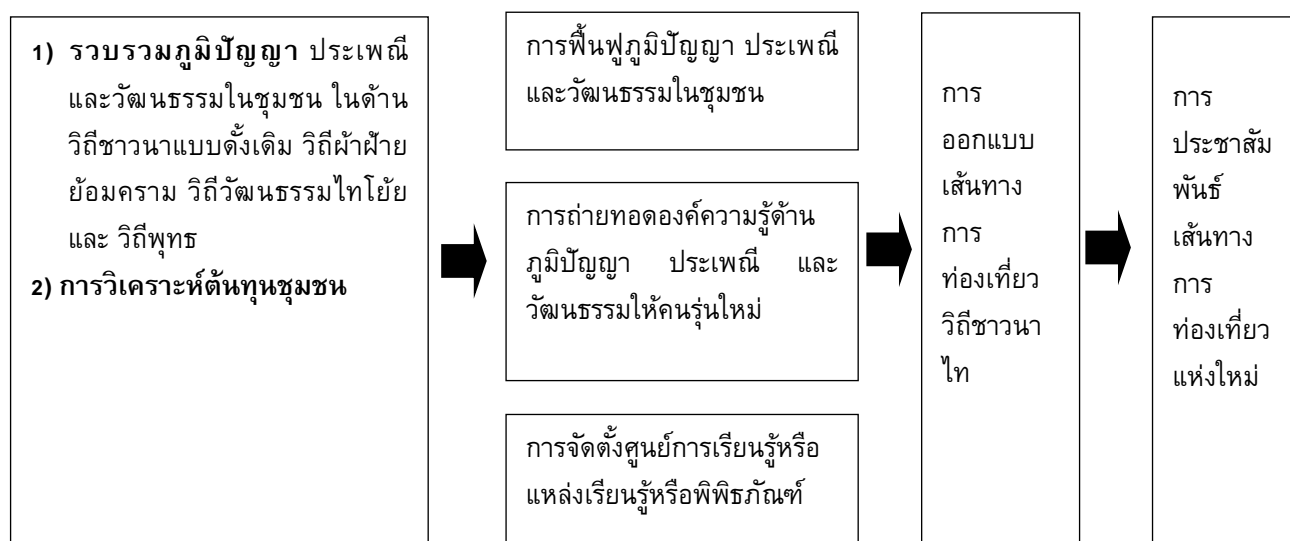
ผลเชิงวิจัย

1. เกิดการสืบสานคุณค่าวิถีข้าว ชาวนาให้กับคนรุ่นใหม่ในชุมชน
2. ได้รู้ข้อมูลของดีต้นทุนชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย
3. ได้เส้นทางการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยว

ผลเชิงพัฒนา

1. สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
2. สร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความรักและหวงแหนถิ่นฐานของตนเอง
3. เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมใหม่
4. เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้
5. ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก
6. ผื่นนาเป็นแหล่งอาหารชุมชน
7. สร้างความภาคภูมิใจชาวนา ลูกหลานเห็นความสำคัญของข้าว
8. เกิดทายาทเกษตรด้านการทำนา

กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย

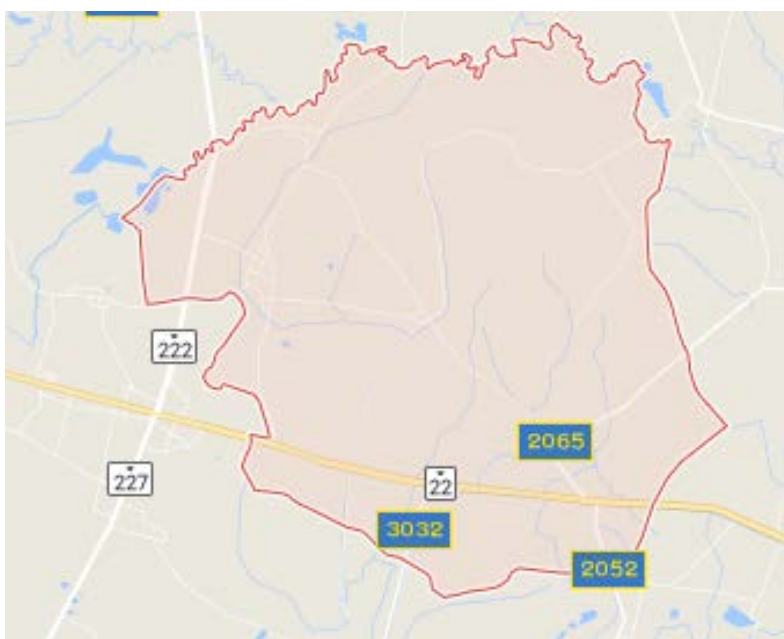
บทที่ 2 กระบวนการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ

การดำเนินโครงการ “ภูมิปัญญาวิถีท่องเที่ยวชาวนาไท ตำบลไสหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร” เพื่อการรื้อฟื้นภูมิปัญญาแห่งวิถีการทำนาดั้งเดิม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจรากหญ้าสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน บนฐานของแผ่นดินเพื่อความมีอยู่มีกิน ของคนในชุมชนตามวิถีแห่งบรรพชน มีกระบวนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานทางด้านพื้นที่

ข้อมูลพื้นที่ของตำบลไสหย่องและข้อมูลพื้นที่ทำการศึกษา

ตำบลไสหย่อง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอพังโคนห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ 50 กิโลเมตร พื้นที่ 30,774 ไร่ โดยแบ่งปกครองออกเป็น 18 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านไสหย่อง, หมู่ 2 บ้านไสหย่อง, หมู่ 3 บ้านหนองโจด, หมู่ 4 บ้านสงเปลือย, หมู่ 5 บ้านหนองเบ็น, หมู่ 6 บ้านอุมเหมา, หมู่ 7 บ้านฝั่งแดงใหญ่, หมู่ 8 บ้านฝั่งแดงน้อย, หมู่ 9 บ้านท่าลาด, หมู่ 10 บ้านหนองนกกด, หมู่ 11 บ้านดงสวรรค์, หมู่ 12 บ้านสุขเกษม, หมู่ 13 บ้านภูเงิน, หมู่ 14 บ้านโพธิ์ชัย, หมู่ที่ 15 บ้านอุมเหมา, หมู่ที่ 16 บ้านเชียงแสน, หมู่ที่ 17 บ้านฝั่งแดงใหญ่ หมู่ 18 บ้านไสหย่อง ซึ่งขอบเขตลักษณะเชิงพื้นที่ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาพแสดงขอบเขตพื้นที่ ตำบลไสหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

ลักษณะเชิงพื้นที่

สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตร ประชาชนอาศัยเป็นกลุ่ม ๆ เป็นคุ้ม มีลำห้วยปลาหางไหลผ่าน

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ต.เดื่อศรีคันไชย อ.วานรนิวาส จ.สกลนคร

ทิศใต้ ติดกับ ต.แร่ อ.พังโคน จ.สกลนคร

ทิศตะวันออก ติดกับ ต.ต้นผึ้ง อ.พังโคน จ.สกลนคร

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.พังโคน อ.พังโคน จ.สกลนคร

อาชีพและประชากร

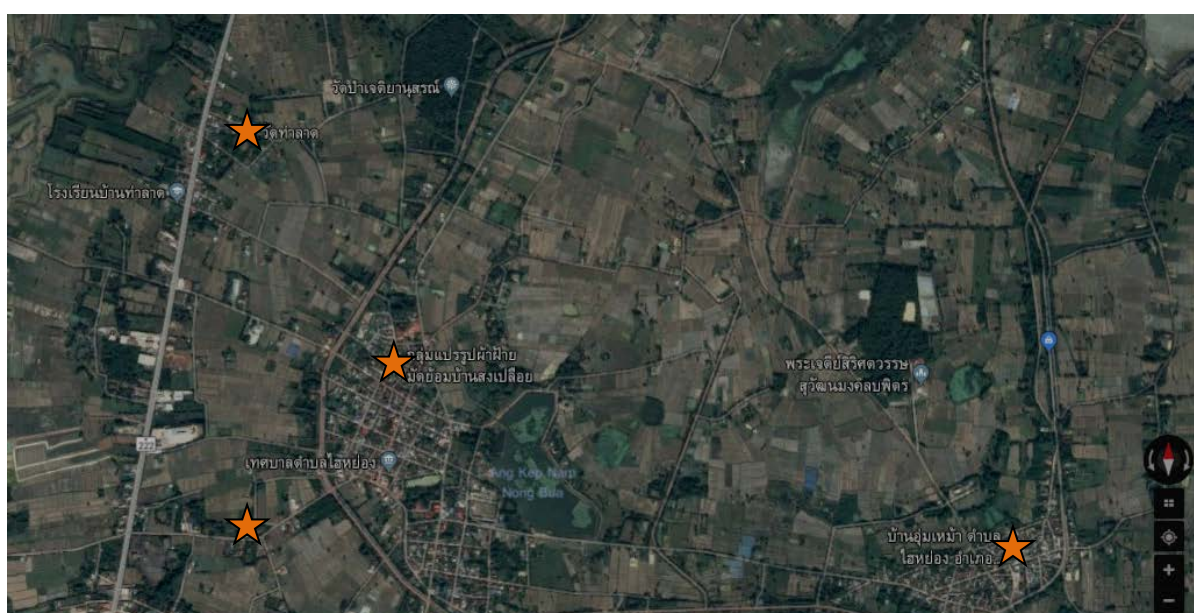
อาชีพหลักทำนา และอาชีพเสริม ทำสวน เลี้ยงสัตว์

หลังคาเรือน จำนวน 2,340 หลังคาเรือน ประชากรจำนวนทั้งหมด 11,130 คน

การเดินทาง

ทางเข้าสู่ตำบลไฮหย่อง แยกเข้าทางขวา กิโลเมตรที่ 46 จากตัวจังหวัดสกลนคร เข้าทางถนนสายอำเภอฟังโคน อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย กิโลเมตรที่ 2 แยกเข้าตำบลทางขวามือ

พื้นที่ที่ทำการศึกษา

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่ที่ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาสู่เส้นทางท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 4 พื้นที่หลักคือ บ้านฝั่งแดง ศูนย์เรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร (ศพก.), บ้านท่าลาด, บ้านสงเปลือย และ บ้านอุมเหมา

กระบวนการวิจัย

การวิเคราะห์อัตลักษณ์และต้นทุนเชิงพื้นที่

จากศักยภาพพื้นที่ที่มีความสนใจในการดำเนินการวิจัยท่องเที่ยววิถีชาวนาไท สามารถวิเคราะห์อัตลักษณ์และต้นทุนชุมชนเดิมของชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินการวิจัย ซึ่งสามารถจำแนกกิจกรรมหลักได้เป็น 4 อัตลักษณ์เด่น เสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดจุดเด่นทั้งในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนี้

วิถีชาวนาแบบดั้งเดิม

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เป็นหนึ่งในศูนย์การเรียนรู้ ที่มีผู้นำและชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี การดำเนินงานภายในศูนย์ ศพก. มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีความร่วมมือกับเกษตรอำเภอ เป็นศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนชาวนา สมาชิกมีแนวคิดเพื่อการพัฒนา มีความรักและห่วงแหนในผืนดิน และมีความภาคภูมิใจในอาชีพ “ชาวนา” ของตนเอง สมาชิกในกลุ่มมีจิต

สาธารณะ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มีแนวคิดในการพลิกฟื้นวิถีการเกษตรแบบอินทรีย์ดั้งเดิม เพื่อพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยของคนในชุมชน มีความตระหนักถึงผลกระทบต่อการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และห่วงโซ่อาหาร

เป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน

- อยากให้มีการฟื้นฟูประเพณีเกี่ยวกับการทำนา รวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำนา
- ผืนนาเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ณ ตอนนี้อยู่เป็นแหล่งอาหารของชุมชน หาของกินในไร่นาลำบาก หรือมีแต่ไม่กล้ากิน เนื่องจากสารเคมี ทำอย่างไรให้เป็นแหล่งอาหาร
- อยากให้ข้าวมีราคา
- อยากสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพของชาวนา คนอื่นเห็นความสำคัญของชาวนา ไม่ใช่ดูถูกดูแคลน
- อยากให้ลูกหลานเห็นความสำคัญของอาชีพชาวนา เห็นความสำคัญของข้าว ณ ตอนนี้อยู่ไม่ค่อยกินข้าว เห็นความสำคัญของข้าวสำคัญน้อยกว่าอย่างอื่น
- ให้ภาครัฐสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชาวนา เช่น ความรู้ เงินทุน ปัจจัยการผลิต

ต้นทุนของชุมชน

- มีความรู้ ความชำนาญ เชี่ยวชาญในการทำนา
- พื้นที่เกือบทั้งหมดอยู่ในเขตชลประทาน สามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี บางที่ทำนาได้ ๓ ครั้งต่อปี ดินดี น้ำดี เหมาะสมกับการทำนา
- ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินเอง ไม่ต้องไปเช่า ทำกิจกรรมได้เต็มที่ไม่ต้องไปขออนุญาตเจ้าของ
- มีผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน เกี่ยวกับการทำนาที่ยังสามารถให้ความรู้
- มีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่น ต้มเกลือ ทอผ้า
- ข้าว พันธุ์ข้าวดี ๆ เช่น กข.๖ หอมมะลิ หรือข้าวที่ผลิตเพื่อจำหน่าย
- มีแหล่งน้ำธรรมชาติหรือระบบคลองชลประทานที่สามารถพัฒนาเพื่อหมุนเวียนเรื่องการทำนา

วิถีผ้าฝ้ายย้อมคราม

กลุ่มผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านสงเปลือย ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเนื่องจากมีการสานงานต่อจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันและช่วยเหลือในการดำเนินงาน จนปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจในการย้อมผ้าครามได้เป็นอย่างดี สามารถนำแรงงานกลับคืนสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองได้โดยการสร้างกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย ภายใต้แนวทางการดำเนินงาน “ไม่เอาเงินนำหน้า แต่เอาใจนำพา เพื่อให้ได้มาซึ่งความเอื้ออาทร”

เป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน

- อยากเห็นคนในชุมชนมีงานทำ
- อยากเห็นลูกหลานในชุมชนมีกิจกรรมทำที่ดี เช่น มีคฤหาสน์น้อย เป็นการเสริมภูมิปัญญา
- อยากให้ลูกหลานที่ทำงานนอกพื้นที่มาอยู่บ้าน อยากให้กลับมาสืบสาน
- อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นกับคนในชุมชนมีอาชีพที่หลากหลาย

ต้นทุนชุมชน

- ภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมมาตั้งแต่พ่อแม่ การทอผ้า จักสาน
- ทรัพยากรธรรมชาติ ลำห้วยใหญ่
- ปราชญ์ชาวบ้าน เช่น หมอยา หมอพรหมณ์
- ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายย้อมคราม เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ กางเกง

- ผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตร เช่น มะนาว ประมงวิถีพื้นบ้าน (ยกสะอั้ง) เยาะปลา (เส้นทางหน้าฝาย)ถึงบ้าน เป็นพื้นที่สงวนของชุมชน จัดกิจกรรมไปหาปลา
- การผลิตปุ๋ยชุมชน

วิถีวัฒนธรรมไทโย้ย

จากคำขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย “อุ่มเหม้าถิ่นอุดม ชมประเพณีตักบาตรเช้า ผลิตข้าวพันธุ์ดี ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ สืบสานวัฒนธรรมเก่า หมูเหาะเผ่าไท” ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร มีประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ผู้คนมีอุปนิสัยใจคอรักความสนุกสนาน มีความโอบอ้อมอารีย์ มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ลักษณะผู้คนเป็นมิตร

เป้าหมาย/อยากเห็นอะไรเกิดขึ้น

- อุ่มเหม้าถิ่นอุดม ชมประเพณีตักบาตรเช้า ผลิตข้าวพันธุ์ดี ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ สืบสานวัฒนธรรมเก่า หมูเหาะเผ่าไทโย้ย
- รายได้ของชุมชนเพิ่มขึ้น

ต้นทุนชุมชน/ของดีมีอะไร

- ประเพณีตักบาตรเช้า ทุกเช้าจะมีคนมาตักบาตร
- ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ เป็นมัดหมี่ฝ้าย
- สืบสานประเพณีเก่า ไทโย้ยชอบสนุก จนนำมาสู่การตั้งวงดนตรีและมีการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน
- เผ่าไทโย้ย มีการสืบสานประเพณีไทโย้ย

การท่องเที่ยววิถีพุทธ

เป้าหมาย/อยากเห็นอะไรเกิดขึ้น

- แหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจด้านศาสนา เป็นจุดสนใจให้ผู้มาเที่ยว เป็นตัวเสริมในการดึงดูดใจ
- นำเสนอเรื่องสถานที่สำคัญที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชนให้เด่น เช่น ทำลาดติดกับแหล่งน้ำ มีวิถีเชื่อมกับแหล่งน้ำ (บ่อหนองฮาง บ่อหมากเห็บ)
- อยากนำเสนอห้วยบ่อ เนื่องจากเป็นพื้นที่ร่องรอยแห่งการใช้ชีวิตของชุมชน

ต้นทุนชุมชน/ของดีมีอะไร

- วัดป่าเจติยานุสรณ์ เป็นที่บรรจุอัฐิหลวงปู่มั่น
- มีพื้นที่ริมน้ำที่สวยงาม ห้วยบ่อ หนองหมากเห็บ ฝายน้ำล้น
- มีประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย สวดบัตร์ควานในหมู่บ้าน ทุกคนมีใจที่อยากมาทำเพื่อหมู่บ้านของตนเอง

ระเบียบและวิธีการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย

ระยะที่ 1: สืบค้นข้อมูลของต้นทุนและในชุมชน และฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ สร้างคุณค่าและสืบสานให้คนรุ่นใหม่เพื่อการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

- 1.1 ขั้นตอนการศึกษาศักยภาพชุมชน
- 1.2 ขั้นตอนการศึกษาภูมิปัญญา ของดี อัตลักษณ์ของชุมชน
- 1.3 ขั้นตอนการฟื้นฟูภูมิปัญญาของดี อัตลักษณ์ของชุมชน
- 1.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์จุดดีจุดเด่นและหาอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน

1.5 ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่หรือสาธารณชน

ระยะที่ 2 : การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ชุมชน

2.1 การพัฒนาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท

ระยะที่ 3 : การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว หรือนวัตกรรมการท่องเที่ยว

3.1 การพัฒนาและออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท

ระยะที่ 4 : การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ การท่องเที่ยว

4.1 การประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ รายการโทรทัศน์ แผ่นพับ หนังสือ เป็นต้น

วิธีการและเครื่องมือในการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่	เนื้อหาข้อมูลที่ต้องเก็บ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	วิธีการ
1. เพื่อรวบรวม สืบค้น ข้อมูลของต้นทุนและในชุมชน และฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ สร้างคุณค่าและสืบสานสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน	<u>ด้านมรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรม</u> 1) วิถีชาวนาแบบดั้งเดิม เช่น ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการทำนาดั้งเดิม เป็นต้น 2) วิถีผ้าฝ้ายย้อมคราม เช่น ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม เป็นต้น 3) วิถีวัฒนธรรมไทโย้ย เช่น ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทโย้ย อาหาร เครื่องแต่งกาย ภาษา เป็นต้น 4) วิถีพุทธ เช่น หลวงปู่มั่น หลวงปู่ฝั้น เป็นต้น 5) ภูมิปัญญาหมอยาสมุนไพร เช่น หมอเป่า หมอยา เป็นต้น <u>ด้านการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น</u>	- การสืบค้นข้อมูล - ผู้รู้หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน - ปราชญ์ชาวบ้าน - การอบรมเชิงปฏิบัติการ - การจัดเวทีถอดบทเรียน	- แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก - ประเด็นในการประชุมกลุ่ม - แบบบันทึกข้อมูล - การจัดเวที	- การสัมภาษณ์ - การสนทนากลุ่ม - บันทึกข้อมูล - วิเคราะห์/สรุป - การจัดระบบองค์ความรู้ ต้นทุนมรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรม - การถอดบทเรียน - การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย - การคืนข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

วัตถุประสงค์ที่	เนื้อหาข้อมูลที่ต้องเก็บ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	วิธีการ
				ของข้อมูล การ ทบทวนหลัง ปฏิบัติงาน
2. สร้างและพัฒนาแหล่ง เรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ชุมชน	1) แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาหรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชน 2) สร้างมีคฤเทศก์น้อยและ คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น	- ข้อมูลชุดวิทยุ - ผู้รู้หรือผู้เฒ่าผู้แก่ใน ชุมชน - ประชาชนชาวบ้าน - การศึกษาชุมชน	- แบบบันทึก/การ เก็บข้อมูล - แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบ มีส่วนร่วม - การจัดเวที	- การเก็บ รวบรวมข้อมูล ชุดวิทยุ - การ สัมภาษณ์ - การจัดเวที วิเคราะห์/สรุป - การ ทบทวนหลัง ปฏิบัติงาน
3. สร้างเส้นทางการ ท่องเที่ยวและพัฒนา โปรแกรมการท่องเที่ยว หรือ นวัตกรรมการท่องเที่ยว	1) เส้นทางท่องเที่ยวหรือ นวัตกรรมการท่องเที่ยว 2) การเชื่อมโยงจุดเด่นและ เรื่องราวของแต่ละพื้นที่ 3) การสร้างผลิตภัณฑ์ สนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน	- ข้อมูลจาก วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 - ข้อมูลชุดวิทยุ - การศึกษาชุมชน - เชิญผู้เชี่ยวชาญร่วม ออกแบบกับชุมชน	- แบบบันทึก/การ เก็บข้อมูล - แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบ มีส่วนร่วม - การจัดเวที	- การเก็บ รวบรวมข้อมูล ชุดวิทยุ - การ สัมภาษณ์ - การจัดเวที วิเคราะห์/สรุป - การ ทบทวนหลัง ปฏิบัติงาน

เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ชิ้นในการเรียนรู้ชุมชน

เครื่องมือ 7 ชิ้น	เทคนิค
เครื่องมือที่ 1 การทำแผนที่เดินดิน	เทคนิคในการทำแผนที่เดินดิน - เดินดูให้ทั่ว วาดแผนที่ขณะเดิน - สังเกตสิ่งต่าง ๆ เช่น บ้านที่เป็นบ้านคนจน คนรวย บ้านเช่า ร้านค้า วัด โรงเรียน สถานที่ออกกำลังกาย - ถ่ายรูป สถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งป้ายต่าง ๆ - หาบ้านที่เป็นบ้านของ ผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการ เด็ก ผู้สูงอายุ - ในขณะที่ทำแผนพยายามสังเกตการณ์รวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ว่ามีการ รวมกลุ่มของกลุ่มใด รวมกลุ่มกันเวลาไหนและที่ไหนบ้าง เป็นต้น
เครื่องมือที่ 2 ประวัติชุมชน	เทคนิคในการหาประวัติชุมชน

เครื่องมือ 7 ชิ้น	เทคนิค
	- หาจากหลักฐานในหนังสือต่าง ๆ อาจหาได้จากสถานที่ที่เป็นที่เคารพ เช่น ศาลเจ้าแม่ - สอบถามจากแกนนำชุมชน หรือผู้สูงอายุที่เป็นคนดั้งเดิม โดยใช้คำถามว่า คนส่วนใหญ่มาจากไหน ใครอายุมากที่สุด คนที่อายุมากที่สุดอยู่ที่ไหน - ดูจากป้ายประกาศ หรือคำกลอนต่าง ๆ
เครื่องมือที่ 3 โครงสร้างองค์กรชุมชน	โครงสร้าง หมายถึง ผังที่แสดงกลไกการอยู่ร่วมกัน ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นโดยภาครัฐ หรือ จัดตั้งกันเองโดยชุมชน หรือร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ด้อยโอกาส ในชุมชน เทคนิคที่ใช้ในการ หาโครงสร้างองค์กร - โครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการ สามารถหาได้ง่ายด้วยการหาจากเอกสาร หลักฐานที่แต่งตั้ง คณะกรรมการต่าง ๆ - โครงสร้างองค์กรที่ไม่เป็นทางการ อาจใช้การสอบถาม พูดคุย ว่าใครเป็น ประธาน และมีกรรมการคือใครบ้าง - การหาโครงสร้างองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ ควรหาว่ามีจำนวนสมาชิกเท่าไร และใครบ้างที่เป็นสมาชิก รวมทั้งหาด้วยว่ากลุ่มแต่ละกลุ่มทำงานกับ หน่วยงานองค์กรอื่น ๆ ไດบ้าง จากการหาโครงสร้างองค์กรโดยการเขียนผัง แสดงความสัมพันธ์ของทุกคนซึ่ง จะได้เครือข่าย ของบุคคลต่าง ๆ ดังรูป ทำให้พบปัญหา คือ บางครั้งเครือข่าย ต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันและ เกี่ยวพันกับหลาย ๆ บุคคล ทำให้ผัง โครงสร้างมองไม่ออก และไม่สามารถอ่าน ข้อมูลจาก โครงสร้างต่าง ๆ เหล่านี้ได้ เทคนิคในการทำผังโครงสร้างองค์กร แบบใหม่ ด้วยการ plot โครงสร้างของแต่ละกลุ่มลงในแผนที่เดินดิน การทำ เทคนิคนี้ทำให้สามารถ ระบุสัดส่วน และการกระจายของโครงสร้างองค์กร เหล่านี้ได้
เครื่องมือที่ 4 และ 5 ศึกษาประวัติ ชีวิต และ ผังเครือญาติ	ประวัติชีวิต และผังเครือญาติสามารถทำไปด้วยกันได้ สิ่งที่เป็นที่สงสัยของ เจ้าหน้าที่คือ ไม่ทราบว่าจะหาประวัติชีวิตและผังเครือญาติของใคร เทคนิคในการหาทุนมนุษย์ - ใช้ข้อมูลจากโครงสร้างชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะมีผู้นำ เลขา และกรรมการของ กลุ่มต่าง ๆ นำรายชื่อพวกนี้มาเพื่อดูว่า รายชื่อพวกนี้มีนามสกุลซ้ำกัน หรือไม่ เพราะฉะนั้นทันทีที่เห็นชื่อซ้ำกันที่เป็นชื่อซ้ำต้องไปสืบประวัติ ดังนั้นกลุ่มที่เรา ควรไปหาประวัติ และผังเครือญาติ คือ ผู้นำรวมทั้งผู้นำ ในอดีตที่เป็นผู้สร้าง การเปลี่ยนแปลง เลขาของกลุ่มแต่ละกลุ่ม นอกจากนั้นเวลาเราคุยกับเขา เรา จะรู้ว่าเขาเก่ง ดูได้จากการคุย 1. ประโยคที่เขาพูดเป็นประโยคที่มีความมั่นใจ 2. ขึ้นต้นกับลงท้ายไปด้วยกัน คนที่มีการเรียบเรียงในสมองได้ คนนั้นจะเป็น คนที่มีศักยภาพ 3. เล่าเรื่องได้ พูดประโยคที่รู้เรื่อง และเล่าเรื่องได้ และสามารถสะท้อน สังเคราะห์ได้ หรือว่าพูดแล้วกินใจ คนที่เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ จะมีทักษะ 1. ทักษะในการเล่าเรื่อง 2. ทักษะในการสื่อสาร 3. ทักษะในการ เรียนรู้ – พูดอะไรจะตอบตรงประเด็น 4. ทักษะที่อยู่กับคนอื่น สังเกตจากเวลา เล่าเรื่องอะไรก็จะให้เกียรติคน อื่น และมีจิตสาธารณะ ของคนตอบก็จะบอกได้

เครื่องมือ 7 ชิ้น	เทคนิค
	ว่า เขาทำอะไรกับ ใคร จะเล่าเรื่องถึงคนที่เขาไม่มี จะไม่เล่าเรื่องของตัวเอง และจะระแวงระวัง ให้เกียรติคนอื่น
เครื่องมือที่ 6 ปฏิทินชุมชน	ปฏิทินสามารถบอกถึงความเป็นมาของชุมชนได้ บอกถึงช่วงเวลาในแต่ละชุมชนดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช่วงเวลาการทำงาน เป็นต้น ปฏิทินชุมชน สามารถทำให้เจ้าหน้าที่สามารถทำงานเชิงรุกได้ เช่น ในตำบลหนึ่งซึ่งมีหลาย หมู่บ้าน การรวมตัวกันของแต่ละหมู่บ้านนั้นอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลง ของหมู่บ้านนั้น ๆ แต่ถ้าหากเราใช้ปฏิทินชุมชนมาวิเคราะห์ เราจะทราบกิจกรรม บางกิจกรรม หรือบางเทศกาลที่คนทั้งตำบลมารวมกัน การทำงานตามปฏิทิน ชุมชนจะสามารถทำให้เข้าถึงชุมชนได้มากขึ้น
เครื่องมือที่ 7 ระบบที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และสวัสดิภาพ ของประชาชนในชุมชน	โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ บางครั้งอาจได้ข้อมูลจากการหาข้อมูลในส่วนอื่น ๆ เช่น การเดินชุมชน แล้วพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านเคารพบูชา หากมีการขอหอย อาจแสดงถึงภาวะเศรษฐกิจของคนในชุมชนนั้น จากนั้นเราต้อง หาข้อมูลเพิ่มเติม ได้จากดูระบบกองทุนในหมู่บ้าน หรือระบบเงินนอกระบบ

ที่มา : ผศ.ดร.ชนวน ทองธนสาญจน์. คู่มือการทำงานชุมชนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อพัฒนางานกองทุน สปสช. ขององค์กรภาคีองค์กรบริหารส่วน ตำบลหรือเทศบาล ชุมชน และเครือข่ายบริการสุขภาพ; มีนาคม 2553.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. วิธีชุมชน : คู่มือการเรียนรู้ ที่ทำให้ชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข; 2545

บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลจากการดำเนินกิจกรรมออกแบบเครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาในชุมชนท้องถิ่น ในระหว่างวันที่ 8 – 9 พฤศจิกายน 2560 ณ ห้องประชุมดุสิตา โรงแรมภูพานเพลส มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เกิดการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงาน ทั้งโครงการ มีกระบวนการในการทบทวนโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการออกแบบเครื่องมือ วิธีการ ผลลัพธ์ และการบริหารงบประมาณโครงการ ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในโครงการ โดยมี อาจารย์พิภพ หัสสา ผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นเครือข่ายการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน เป็นวิทยากรหลัก ในการดำเนินโครงการ พร้อมด้วยทีมที่ปรึกษาโครงการ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการในเวทิดังกล่าว ซึ่งมีกิจกรรม ดังนี้

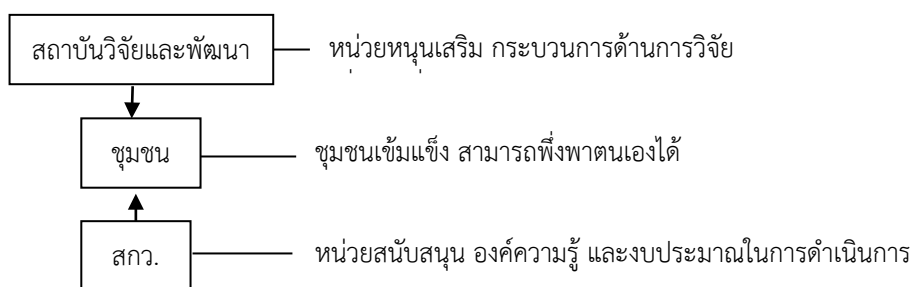
1. การประชุม/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการสร้าง ความเข้าใจ ความคุ้นเคย ใกล้ชิด สร้างบรรยากาศ เชิดความพร้อม ความคาดหวัง จากการดำเนินงานโครงการ โดยมีทีมวิทยากร ที่ปรึกษา และนักวิจัยในโครงการเข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมสัมพันธ์ ดำเนินการทำความรู้จักกันในทีมโดยการให้แนะนำตัวเพื่อนที่อยู่ข้างกัน เพื่อให้ เกิดการเข้าถึง และความลึกซึ้งในความสัมพันธ์ การทำงานร่วมกัน/ปฏิบัติการร่วมกัน การคลุกคลีในการทำงาน การร้องเพลงเพื่อการผ่อนคลาย และการละลายพฤติกรรม ของนักวิจัยในโครงการ

2) ชี้แจงวัตถุประสงค์กิจกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงานร่วมกันใน 2 วันของช่วงเวลากการ จัดกิจกรรมนี้ ว่าวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และสิ่งที่คาดหวังจากการดำเนินงาน ใน 2 วันนี้ คือ ให้เกิดแนวคิดในการ ดำเนินงาน รูปแบบและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของโครงการวิจัย

3) ทบทวนภูมิหลังการทำงานวิจัย นักวิจัยส่วนใหญ่ในโครงการวิจัย ส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อสม. ผู้นำกลุ่มสตรี ฯลฯ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการ ดำเนินงานเพื่อชุมชนท้องถิ่น ทำงานส่วนรวม เคยมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา และมีความต้องการต่อยอด อาชีพชาวนา เพื่อเพิ่มรายได้โดยใช้การท่องเที่ยว เป็นกลไกการขับเคลื่อน ชุมชนในกลุ่มต่าง ๆ เช่น วิถีพุทธ วิถีชาวนา วิถีไทโย้ย และวิถีผ้าฮ่อมคราม และมีต้นทุนของภูมิหลังประสบการณ์การทำวิจัยของนักวิจัยทีมวิถีพุทธ ในการ ดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับ สกว. มา 1 โครงการวิจัย

4) ภูมิหลัง/เบื้องหลังความคิด พบว่า นักวิจัยมีความมั่นใจกับกระบวนการหนุนเสริมจากการดำเนินงานของ ทีมที่ปรึกษา โดยเริ่มต้นจากต้นทุนทรัพยากรที่มีในพื้นที่ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข “อยากทำการท่องเที่ยว คนทำมีความสุข คนมาเที่ยวก็มีความสุข” และจากการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้มีความสุข เนื่องจากเกิดประโยชน์ต่อ ชุมชน ท้องถิ่น ผลสำเร็จจากความตั้งใจ ชุมชน มีความสามัคคี เกิดความภาคภูมิใจ เกิดศรัทธา และเครือข่ายในการดำเนินงาน และบางส่วนมีความทุกข์ จากภาวะหนี้สิน

แนวคิดที่ได้จากเพลง ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยการระดมความคิดของคนในเวทีในการถ่ายทอดแนวคิด และร่วมกันแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่เพลงต่าง ๆ ต้องการสื่อ ดังนี้

(1) “วิถีชาวนา” ปัจจุบัน ท้องนา/พื้นที่นาถูกปฏิรูปเปลี่ยนแปลงไป และขาดทายาทเกษตร ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ทำนาไม่เป็น ขาดองค์ความรู้และทักษะในการทำนา และความเชื่อว่า “ชาวนา” เป็นอาชีพที่ลำบาก ทุกข์ยาก จึงมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำนาแบบเดิม มาเป็นเกษตรวิถีใหม่ โดยมีการใช้ “สื่อ” ในการเปลี่ยนวิถี/ความคิดคนรุ่นใหม่ ๆ

(2) “แรงงานลูกข้าวเหนียว ร้องโดย ต่าย อรทัย” สะท้อน สถานการณ์วิถีชีวิตคนอีสานที่มีนายทุนเป็นผู้ได้ประโยชน์/คนนอกได้ประโยชน์ จากการค้าขาย หรือการเป็นพ่อค้าคนกลาง โดยชุมชนเป็นเพียงลูกจ้างเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น การผลิตผ้าพื้นเมืองที่คนทำไม่ได้ใส่ คนใส่ไม่ได้ทำ (ผ้าไหมมัดหมี่) และการให้คุณค่าของอาชีพ “ชาวนา” เปลี่ยนแปลงไป (เดิม กระดูกสันหลังของประเทศ แต่ปัจจุบันชาวนาเป็นภาระของประเทศ และมีหนี้สินมาก)

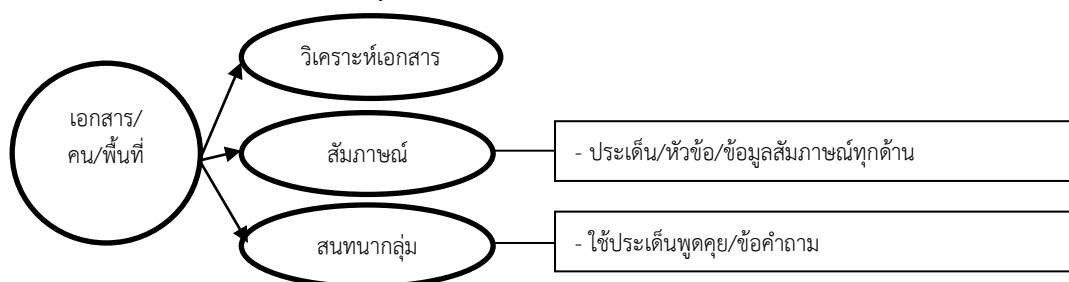
5) ทบทวนที่มา และวัตถุประสงค์โครงการวิจัย เริ่มต้นจากการนิยาม ความหมาย ของคำว่า ดันทุน และของดี โดยนักวิจัยในชุมชนได้ร่วมกันนิยามความหมายไปพร้อมๆกัน ซึ่งในเบื้องต้น ดังนี้

วัตถุประสงค์โครงการ คือ

- เพื่อรวบรวม สืบค้นข้อมูลของดันทุนและของดีในชุมชน และฟื้นฟูภูมิปัญญาต่าง ๆ สร้างคุณค่าและสืบสานสู่คนรุ่นใหม่เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน
- เพื่อสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ชุมชน
- เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว หรือ

นวัตกรรมการท่องเที่ยว

การให้คุณค่าและความสำคัญ “การนิยามความหมาย”

6) ชี้แจงแนวทางการเบิกจ่ายเงินงบประมาณโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการงบประมาณของโครงการร่วมกัน และเอกสารที่เกี่ยวข้องและจำเป็นในการเป็นหลักฐานในการเบิกจ่ายงบประมาณ เช่น ใบเสร็จรับเงิน ใบสำคัญรับเงิน และใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงิน พร้อมแนวทางต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ทางนักวิจัยในโครงการวิจัย ได้มีการเสนอตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ มาเพื่อร่วมเรียนรู้และเป็นที่ปรึกษาในการบริหารจัดการงบประมาณโครงการวิจัย เรียกว่า ทีมเลขา หรือทีมเหรียญกษาปณ์ของโครงการ

ผลจากการประชุม/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้นักวิจัยได้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความใกล้ชิด สร้างความเป็นทีมจากการเข้าร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ เกิดความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรม/โครงการ จากการทบทวนที่มา วัตถุประสงค์ และความคาดหวังต่อการดำเนินงานโครงการ และได้เรียนรู้แนวทางการบริหารจัดการงบประมาณโครงการเพื่อความถูกต้องแม่นยำ และให้สามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินงานโครงการร่วมกัน

2. การปฏิบัติการ ดำเนินการโดยการร่วมกันของนักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผนและร่วมออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ปัจจัยสำเร็จในการดำเนินงาน

กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	สรุป
- มีการเสียสละ และอดทน - ความสามัคคี และความพร้อมเพียง - มีความเชื่อมั่น และตั้งใจสูง - มีต้นทุนทางสังคม ภูมิศาสตร์ และข้อมูล - มีการประชุมสนทนา ร่วมกันวางแผน - มีการค้นคว้าข้อมูล และมีการจัดเก็บข้อมูล - มีการดำเนินการตามกรอบและเวลาให้เหมาะสม - มีทุน (เงิน) เพื่อดำเนินการ - มีการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน - มีปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น - มีการสร้างความเข้าใจในการทำงานวิจัยให้กับชุมชนทราบ - ตั้งเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ที่จะเป็นประโยชน์ภายในชุมชน - มีความเชื่อ และศรัทธา - มีที่ปรึกษาที่มิจัย	- มีผู้นำที่มีคุณธรรม - มีความตั้งใจในการทำงาน - มีแผนงาน - มีความสามัคคี - มีความเสียสละ - ไม่เห็นแก่ตัว - มีทุน (เงิน) - มีการตั้งเป้าหมายการทำงานให้ชัดเจน - มีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน - มีความอดทน - ต้องใช้เวลา/ให้เวลากับการทำงาน - มีใจรัก - มีความเมตตา - มีการให้อภัย - มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน - มีการปรับปรุง/ปรับตัวไปตามบริบท ที่เปลี่ยนไป - มีเครือข่ายในการทำงาน	เราจะใช้ข้อคิดจากการทำงานที่ผ่านมา เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย “ท่องเที่ยวชาวนา” ให้ประสบผลสำเร็จ โดยใช้ปัจจัย ต่างๆ ดังนี้ - การร่วมมือกัน (ใจรัก) - มีความอดทน/ตั้งใจ ในการดำเนินงาน - มีความเสียสละ/คุณธรรม/เมตตา (อย่าเห็นแก่ตัว) - สร้างความไว้วางใจ/เชื่อ/ศรัทธา - มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน - มีแผนงาน - มีเป้าหมาย - มีเครือข่ายในการดำเนินงาน - สร้างความเข้าใจ (จากการประชุม และสนทนากลุ่ม) - มีทุน > ทุนทางสังคม (วัฒนธรรม) > เงิน (ตนเอง+หน่วยงาน)

2) การแตกกรอบงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ของโครงการโดยการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล แบ่งตามกลุ่มจำนวน 4 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มชาวนา กลุ่มผ้าฝ้ายย้อมคราม กลุ่มวัฒนธรรมไทโย้ย และกลุ่มวิถีพุทธ โดยการยกตัวอย่างกรอบประเด็นทางด้านวัฒนธรรม ดังนี้

“วัฒนธรรม” คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ประกอบไปด้วย

- ภาษา (โย้ย ลาว ฯลฯ)
- อาชีพ (จักสาน)
- การแต่งกาย
- ประเพณี (บายศรี บุญเดือนห้า)
- บุญ (ฮีต 12)
- ศิลปะ (หมอลำ ร้องเพลง การแสดง ดนตรีพื้นเมือง ฯลฯ) เป็นต้น
- ความเชื่อ (ผี)
- การกิน (อาหารประจำถิ่น)
- พิธีกรรม/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (เลี้ยงผี เลี้ยงปู่ตา ฯลฯ)
- เชื้อชาติ/เผ่าพันธุ์ (ไทโย้ย ไทดำ ฯลฯ)
- โบราณวัตถุ/โบราณสถาน

การยกตัวอย่างการแตกกรอบ ประเด็นที่ต้องการ/มีความสำคัญ และจำเป็นต่อการดำเนินงาน
โครงการวิจัย

เนื้อหา	ประเด็น	ประเด็นย่อย
1. ทรัพยากร	ธรรมชาติ	- แม่น้ำ ป่าไม้
	สิ่งก่อสร้าง	- ถนน ฝาย ศาลากลางน้ำ
2. คน	ปราชญ์	- ภูมิปัญญา
	อริยะสงฆ์	
3. วัฒนธรรม	ภาษา	- โย้ย ลาว
	ความเชื่อ	- ผี
	อาชีพ	- จักสาน
	การกิน	อาหารประจำถิ่น
	การแต่งกาย	
	พิธีกรรม/สิ่งศักดิ์สิทธิ์	- เลี้ยงผี เลี้ยงปู่ตา
	ประเพณี	บายศรี บุญเดือนห้า
	เชื้อชาติ/เผ่าพันธุ์	ไทยอ ไทยโย้ย ไทยดำ
	บุญ	ฮีต 12
	โบราณวัตถุ/โบราณสถาน	
	ศิลปะ	หมอลำ ร้องเพลง การแสดง ดนตรีพื้นเมือง

3) การออกแบบเครื่องมือที่เหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และแนวทางในการเก็บข้อมูลให้ตรงกับความต้องการ โดยใช้แนวคิดการออกแบบและรูปแบบการเก็บตัวอย่าง ในประเด็น คำถาม คือ

- ของดีมีอะไรบ้าง? - อยู่ที่ไหน? - อยู่อย่างไร? - มีอยู่เท่าไร?

ตัวอย่างประเด็นคำถาม

1) การหาข้อมูลสถานที่

- สถานที่มีที่ไหนบ้างที่สำคัญ?
- สถานที่นั้นมีจุดเด่นอะไร?
- วิธีการทำให้เกิดทักษะ หรือเกิดเป็นความรู้ได้อย่างไร?
- การอนุรักษ์ฟื้นฟูทำอย่างไร?
- ระดมหาแหล่งข้อมูลรวมกันทั้งสถานที่ คน และเอกสาร

2) สัมภาษณ์ เรื่องอะไร สัมภาษณ์ใคร

- ประวัติหมู่บ้าน ใครก่อตั้ง ปัจจุบันดำเนินการมากี่ปี สมาชิกกี่คน มาจากใคร ใครชน ะดมทุนอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร ความเป็นมา อดีต-ปัจจุบัน

3) ตัวอย่างแบบฟอร์มการสัมภาษณ์

แบบฟอร์มการให้สัมภาษณ์ 1	แบบฟอร์มการให้สัมภาษณ์ 2
ชื่อ ที่อยู่ (ผู้ให้สัมภาษณ์)	ชื่อ ที่อยู่ (ผู้ให้สัมภาษณ์)
หัวข้อการสัมภาษณ์ประวัติหมู่บ้าน.....	หัวข้อการสัมภาษณ์องค์ความรู้จากปราชญ์.....
ที่มา	องค์ความรู้เรื่อง.....
การก่อตั้ง	สิ่งสำคัญในพื้นที่.....
ปัจจุบัน	จุดเด่น
ความต้องการช่วยเหลือ	หาข้อมูลได้จากที่ใด.....
การบูรณาการ.....	มีกระบวนการฟื้นฟูอย่างไร.....

4) ตัวอย่าง ประเด็นข้อมูล “สถานที่สำคัญ”

สถานที่สำคัญวัด
1. ชื่อสถานที่
ชื่อเดิม..... ชื่อใหม่.....เพราะอะไร
ใครเป็นผู้ให้ชื่อความเกี่ยวข้อง
2. ที่มาของวัด
ประวัติความเป็นมาและเหตุผล.....
แรงศรัทธาของชุมชน
3. ที่ตั้งวัด
สถานที่ตั้ง
อาณาเขต
พื้นที่
4. สิ่งก่อสร้าง
อุโบสถ
ศาลา
กุฏิและอาคารอื่นๆ
5. ข้อมูล
พระลูกวัดจำนวนเท่าไร ประวัติเจ้าอาวาส.....
6. ความเกี่ยวข้องกับชุมชน-งานบุญประเพณี
.....

ผลจากการปฏิบัติการในกิจกรรม ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้แนวทางในการแตกกรอบความคิด แตกกรอบการดำเนินงาน ข้อมูลที่ต้องการหรือข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานวิจัย ให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการวิจัย จากการแบ่งกลุ่มต่างๆ และนำข้อมูลมานำเสนอเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทดลองออกแบบ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสัมภาษณ์ (ประเด็นสัมภาษณ์) แบบสอบถาม (ประเด็นที่สนใจอยากรู้) เป็นต้น

3. การสรุปการเรียนรู้ จากการดำเนินงานในการชี้แจงข้อมูล ระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการร่วมกันปฏิบัติการแตกกรอบ ออกแบบ และสร้างเครื่องมือ เพื่อให้ได้แนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการรับรู้บทบาทหน้าที่ของการเป็นนักวิจัยในโครงการว่า ต้องดำเนินการในบทบาทไหนอย่างไร

1) การเรียนรู้การเป็นนักวิจัย “นักวิจัยในฝัน” ซึ่งเป็นการกำหนดบทบาทร่วมกันของทีมวิจัย ว่า นักวิจัยต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

- มีใจให้กับงาน
- มีจิตสาธารณะ
- จริงใจ และใจกว้าง
- มีความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี
- ชอบบันทึก/เขียน และค้นคว้าหาข้อมูล
- ชอบแสวงหาข้อมูล

2) การเรียนรู้การออกแบบเครื่องมือ การดำเนินการเก็บข้อมูล และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจและออกแบบการดำเนินงานร่วมกัน

ประเด็น	ประเภท	แหล่งข้อมูล	วิธีหาข้อมูล	เครื่องมือ
1. ทรัพยากร	ธรรมชาติ	- ทต.	- วิเคราะห์เอกสาร	- ประเด็นวิเคราะห์
	มนุษย์สร้างขึ้น	- อบต. - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	- สัมภาษณ์ - สัมภาษณ์	- แบบสำรวจ - แบบสัมภาษณ์ - แผนที่เดินดิน - ปฏิทินทรัพยากร
2. ภูมิปัญญา	หมอพื้นบ้าน	- ปราชญ์	- สัมภาษณ์	- แบบการสัมภาษณ์
	การจักสาน	-	- สันทนากลุ่ม	- ประเด็นการสนทนากลุ่ม
	- ความเชื่อ			- ภาพประกอบ

ผลจากการสรุปการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้นักวิจัยในโครงการได้เรียนรู้และทราบบทบาทการทำงาน การเป็นนักวิจัยในโครงการและคุณสมบัติหรือ แนวทางในการปฏิบัติตัวเพื่อการเป็นนักวิจัยในโครงการว่า ต้องมีบทบาทหน้าที่ อย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาแนวทางในการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับนักวิจัยแต่ละคน ซึ่งมีความถนัด ความสามารถ หรือศักยภาพที่แตกต่างกันในการดำเนินงาน ให้เกิดการทำงานร่วมกันได้อย่างลงตัว ตอบโจทย์การดำเนินงานโครงการวิจัย ทั้งนี้ ยังเกิดการแตกกรอบการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเภทข้อมูล แหล่งที่มา/ที่อยู่/ที่มีข้อมูล วิธีการหาหรือเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมที่เหมาะสม และสอดคล้องตรงตามความต้องการ

4. การวางแผนปฏิบัติการในกิจกรรมต่อไป

กิจกรรม การออกแบบเครื่องมืองานวิจัยครั้งที่ 2 เรื่อง ท้องเที่ยววิถีชาวนาไท ณ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร (ศพก.) ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ดำเนินการในวันอาทิตย์ที่ 26 พฤศจิกายน 2560 เวลา 08.30 – 16.00 น. เพื่อการขยายผลการดำเนินงานสู่กลุ่มนักวิจัยในโครงการ และประชาชนในพื้นที่ให้รับทราบและร่วมกันดำเนินงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีชาวนาไท ต่อไป

กลุ่มผู้เข้าร่วม คือ นักวิจัยในโครงการวิจัย 40 คน ได้แก่ ครู นักเรียน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

สิ่งที่ต้องจัดเตรียม คือ เอกสารประกอบการดำเนินกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องเสียง ฯลฯ

บทเรียนการดำเนินงานและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรม

1. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า

1) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 2 วัน เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจในการดำเนินงาน สร้างกรอบ แดกประเด็น และออกแบบเครื่องมือในการดำเนินงานโครงการ มีความเหมาะสมและเพียงพอ เนื่องจาก ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้แนวทางขั้นตอน และได้ร่วมกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของโครงการ เพื่อการนำไปขยายผลการดำเนินงานสู่ชุมชนท้องถิ่น ในกิจกรรมต่อไป

2) สถานที่ คือ ห้องประชุมดุสิตา โรงแรมภูพานเพลส มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีขนาดใหญ่เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมการประชุม อย่างไรก็ตามในส่วนของวัสดุอุปกรณ์ เช่น บอร์ด/กระดานที่ใช้ในการเขียน กระดาษชาร์ต เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ไม่เหมาะสมต่อการจัดกระบวนการของกิจกรรม ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปควรมีบอร์ด/สถานที่ติดกระดาษ เพื่อจะได้สร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การเตรียมคน (ผู้เข้าร่วม) กิจกรรมดังกล่าวมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิจัยในโครงการวิจัย จำนวนทั้งสิ้นกว่า 40 คน แต่เนื่องด้วย ความจำเป็นในเรื่องของภาระหน้าที่ต่าง ๆ และข้อจำกัดของงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการให้เหมาะสมและเพียงพอต่อกิจกรรมในอนาคต จึงทำให้มีนักวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมเพียงแค่ 22 คน ส่งผลให้การเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัยไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ดังนั้น เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งหมดของทีมวิจัย นักวิจัยในทีม จึงควรเข้าร่วมกิจกรรมทุกคน เพื่อให้เกิดความเข้าใจรวมทั้งระบบ อย่างไรก็ตาม คณะทำงาน/ทีมวิจัย ได้มองเห็นประโยชน์ในกิจกรรมนี้ จึงได้มีการกำหนดวันจัดกิจกรรมอีกครั้ง เพื่อการขยายผล และถ่ายทอดการดำเนินงานให้ทีมวิจัยที่เหลือ และเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ได้เข้าถึงโครงการ และสร้างการเรียนรู้ เพื่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

4) วิทยากร ผู้ให้ความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นวิทยากรจากเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น พัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากกว่า 20 ปี ทำให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน/นักวิจัย ได้อย่างเข้าถึง และเป็นกันเองกับชุมชนท้องถิ่น

2. ด้านเนื้อหา พบว่า

1) การชี้แจงวัตถุประสงค์กิจกรรม ทบทวนภูมิหลังการทำงาน ภูมิหลัง/เบื้องหลังความคิด ทบทวนที่มา และวัตถุประสงค์โครงการวิจัย ตรวจสอบความคาดหวังจากการดำเนินงานในกิจกรรมและโครงการวิจัย ชี้แจงแนวทางการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการ เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาในการบรรยาย ชี้แจง เพื่อการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยในทีม มีความเหมาะสมและเพียงพอ เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะองค์ความรู้ เพื่อการนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานโครงการ หรือสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

2) การปฏิบัติการร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมออกแบบ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการค้นหาการหรือกิจกรรมสัมพันธ์ร่วมกันของทีม เป็นกระบวนการสามารถ สร้างการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ด้านกระบวนการ พบว่า

1) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานในเวที ของทีมวิทยากรและที่ปรึกษาเพื่อสร้างการเรียนรู้ และเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ในการทำงาน โดยเฉพาะทีมที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งจะเป็นพี่เลี้ยงในการพาทีม วิจัยดำเนินโครงการจนแล้วเสร็จ เพื่อให้แต่ละคนมีการพัฒนาทักษะ กระบวนการ และวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม ตาม ความสามารถและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้น การจัดกระบวนการครั้งต่อไป ควรมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ การดำเนินงานของทีมวิทยากร และที่ปรึกษา อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการสนับสนุน หนุนเสริมกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ประชุม/แลกเปลี่ยนเรียนรู้/ปฏิบัติการ มีกระบวนการชี้แจง บรรยาย ระดมความคิดเห็น การ ปฏิบัติการกลุ่ม นำเสนอผลงานกลุ่ม และให้ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม รวมไปถึง การยกตัวอย่างการ ท่องเที่ยววิถีไทย ท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม ท่องเที่ยววิถีภูมิปัญญา ฯลฯ เป็นกระบวนการในการสร้างการเรียนรู้ที่ สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจ และให้เกิดขึ้นในเนื้อหา และประเด็นต่าง ๆ ในเวที และเสริมศักยภาพ ทักษะ กระบวนการ ของทีมวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในการจัดกระบวนการในเวทีดังกล่าว มีการ สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยในทีม วิทยากร และที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิค วิธีการ และแนวทางในการดำเนินงานรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างการเรียนรู้ความกันในการดำเนินโครงการ ตลอดเวที อย่างไรก็ตาม ควรมีการสรุปการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่ปรึกษา และวิทยากร เพื่อให้เห็น มุมมองการดำเนินงาน และสะท้อนการเรียนรู้ของคนในเวที ว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง และจะสามารถนำไปปรับใช้อะไร อย่างไร ในการดำเนินงาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในแต่ละคน เพื่อให้เห็นจุดเปลี่ยน หรือข้อมูลที่สำคัญบางอย่างในการเป็นแรงพลัง แนวทางการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรม กระบวนการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม ในครั้งต่อไป

4) การวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป เป็นกระบวนการสร้างข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันของทีม ทำงาน เพื่อฝึกการสร้างความรู้ความเข้าใจ วางแผนการทำงานร่วมกัน และเป็นการเตรียมการสิ่งที่ต้องทำในกิจกรรมของ โครงการวิจัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ควรกระทำเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการหรือเวทีต่าง ๆ ทั้งครั้ง เพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ บรรลุผลตามเป้าหมายของกิจกรรมหรือโครงการต่อไป

บทที่ 4 บทเรียนและข้อค้นพบในการดำเนินงาน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารข้อมูลชั้นที่สอง เพื่อค้นหาข้อดีและอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลบ้านไโฮหย่อง ซึ่งประกอบด้วย บ้านฝั้แดง (ภูมิปัญญาการทำนา) บ้านสงเปลือย (ภูมิปัญญาการทอผ้า) บ้านอุม้หม่า (วัฒนธรรมไทโย้ย) และ บ้านท่าลาด (การท่องเที่ยววิถีพุทธ) สามารถแจกแจงข้อมูลศักยภาพชุมชนเบื้องต้นได้ดังนี้

ภูมิปัญญาการทำนาแบบดั้งเดิม

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านฝั้แดง

เริ่มจากการก่อสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันหลาย ๆ หลังคาเรือนรวมกันเรียกว่าหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านตั้งตามภูมิประเทศบ้านฝั้แดง ซึ่งมีหนองน้ำริมฝั้แดงและเป็นป่านาๆชนิด พันธุ์ไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่น คือต้นแดงใหญ่ และสมัยนั้นนิยมใช้ดินฝั้แดงไปย้อมผ้าให้พระสงฆ์ การเลือกตั้งถิ่นฐาน นั้นเลือกจากตกลงร่วมกันของคนหมู่มากที่อพยพมาพร้อมกัน เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร อาทิ มีหนองน้ำ มีเนิน มีนก หนู ปู ปลา นาๆ ชนิด ลักษณะภูมิประเทศเหมาะกับการทำไร่ทำนา ส่วนคำว่าไโฮหย่องนั้น ในอดีตมีต้นไโฮเป็นจำนวนมากและต้นไโฮมีรากย่อย จึงเรียกชื่อตามลักษณะต้นไม้ที่มีความซุกซมในสมัยนั้น

บ้านฝั้แดงเดิม ตำบลไโฮหย่อง คือบ้านหนองฝั้แดงก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2445 ซึ่งคนที่มาก่อตั้งส่วนใหญ่มาจากบ้านโพเมืองมะทัน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี (ร้อยละ 80) มาจากจังหวัดมหาสารคาม (ร้อยละ 5) และมาจากจังหวัดอื่น ๆ อีก (ร้อยละ 5) ทายอดกันตามมา การอพยพย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเกิดวิกฤตแห้งแล้งต่างคนต่างดิ้นรนที่จะเอาตัวรอด ส่วนหนึ่งได้อพยพลงหลักปักฐานที่จังหวัดสกลนคร บริเวณอำเภอมะนังนิคม ซึ่งมี ปูสม มณีพน พูลาด ปู่เช้ บุตรเพ็ง และปู่โพธิ์ ได้พากันมาพักที่บ้านดอนหวายก่อน แต่ภูมิทัศน์ดูไม่ค่อยจะเหมาะสมจึงได้ย้ายลงมาที่บ้านดอนตาลปักหลักอยู่ประมาณ 2-3 ปี ส่วนหนึ่ง (ส่วนใหญ่) ย้ายมาอยู่บ้านดอนม่วง (บ้านท่าลาด) ซึ่งเป็นป่าทึบมีนก หนู ปู ปลา ที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาได้เกิดอาเพศคนในชุมชนได้เกิดการล้มป่วยและตายด้วยโรคต่าง ๆ จึงได้ย้ายกลับไปบ้านดอนตาล และย้ายมาปักหลักที่ดอนแดง จึงได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่ร่วมกันประมาณ 40-60 ครอบครัว เนื่องจากเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่พอจะดำรงชีวิตและครอบครัวได้

เมื่อตั้งรกรากได้แล้วจึงมอบหมายให้คนกลุ่มหนึ่งกลับไปอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี (บ้านโพเมืองมะทัน) เพื่อไปอัญเชิญเจ้าปู่มาสถิตที่บ้านหนองฝั้แดงโดยถือเอาความเชื่อความเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าปู่ตามบรรพบุรุษ มีพระยาฟ้าแอด พระยาผะรังม เจ้าหล้าผาแดงเป็นเจ้าปู่ และได้สร้างหอ (ศาล) ให้เป็นที่สถิตแรก ๆ ก็ทำกันง่าย ๆ จากบับ 1 ใบมาเจาะปากแล้วตีบับใส่บนหัวเสาไม้สูงประมาณ 1.50 เมตร ต่อมาก็มาปรับปรุงแก้ไขทำคล้าย ๆ บ้านทรงไทย ศาลพระภูมิ และปรับปรุงมาเรื่อยๆจนเห็นได้ชัดในสภาพปัจจุบันซึ่งก็เกิดจากความศรัทธาและความเชื่อความสำเร็จของการอธิฐานจิตขอพึ่งบารมีเจ้าปู่

การปกครองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 1 คือ นายขำ มณีพน

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 คือ นายหอม เหววณ

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 คือ นายบุญ บุตรเพ็ง

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 คือ นายจันทร์ดี บุตรเพ็ง

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 คือ สิบตรีถึกโคมาตย์

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6 คือ นายจันทร์ศรี ประธาน (ทนายท นายขำ มณีพน)

ปี พ.ศ.2511-2517 นายจันทร์ศรี ประธาน เป็นกำนันตำบลไโฮหย่อง

ปี พ.ศ.2517-2543 ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 7 คือ นายณรงค์ มณี

ตระกูลดั้งเดิม บ้านฝั่งแดง ตำบลไฮหย่อง

1. ตระกูลมณีนพ
2. ตระกูลเหระวัน (เหรวิน)
3. ตระกูลบุตรเพ็ง
4. ตระกูลประธาน (ประธาน)

ปฏิทินการเพาะปลูกตำบลไฮหย่อง

ตารางที่ 1 เป็นตารางแสดงปฏิทินการเพาะปลูกตามฤดูกาลของบ้านฝั่งแดง ตำบลไฮหย่อง และกิจกรรมการทำนาตามวิถีชีวิตดั้งเดิมในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ตารางแสดงปฏิทินการเพาะปลูกตามฤดูกาลตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

เดือน กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ข้าวนาปี												
ข้าวนาปรัง												
มะเขือเทศ												
ข้าวโพด												
พริก												
ปลูกเมล็ดพันธุ์ส่ง โรงงาน												

อาชีพเสริมของชาวบ้าน

นอกเหนือจากอาชีพหลักคืออาชีพทำนาแล้ว ชาวบ้านยังมีการประกอบอาชีพด้านอื่นๆ ตามศักยภาพของตนเองและทรัพยากรในท้องถิ่น คือ การประมงพื้นบ้าน อาชีพหัตถกรรม ประกอบไปด้วย การจักสาน การทอผ้า การทอเสื่อ การเลี้ยงไหม/ปลูกหม่อน การทำไร่/ทำสวน และหมอยา (สมุนไพร), หมอเป่า

ปราชญ์ชาวบ้านไฮหย่อง

ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ในชุมชนทั้งทางด้านการทำนา หัตถกรรม และวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย

1. แม่ไข	อัครสุข	(องค์ความรู้ด้านการทำนา)
2. แม่จุ่ม	ปลุกใจ	(องค์ความรู้ด้านหัตถกรรม)
3. แม่หมอน	กิพาวิทย์	(องค์ความรู้ด้านหัตถกรรม)
4. พ่ออินทร์	ดวงจันทร์	(องค์ความรู้ด้านหัตถกรรมและทำนา)
5. พ่อณรงค์	มณี	(องค์ความรู้ด้านหมอลำ)
6. พ่อพรมมา	มีธรรม	(องค์ความรู้ด้านหัตถกรรมและทำนา)

7. พ่อคงฤทธิ์ ดีเลิศ (องค์ความรู้ด้านการทำนา)
 8. พ่อสมพงศ์ มณี (องค์ความรู้ด้านการทำนา)

นอกจากปราชญ์ชาวบ้านแล้วในชุมชนยังมีความเชื่อจากอดีตจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับ “หมอจ้ำ” ซึ่งเป็นคนกลางในการสื่อสารกับปู่ตาและคนในชุมชน โดยทำเนียบหมอจ้ำในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย

1. พ่อสม ไสวัญญ์ อายุ 79 ปี (หมู่ 7)
2. พ่อสิงห์ มีธรรม อายุ 84 ปี (หมู่ 8)
3. พ่อลี สมัย อายุ 75 ปี (หมู่ 9)
4. พ่อเคน สมชาติ อายุ 82 ปี (หมู่ 12)
5. พ่อบุญมา สุดตา อายุ 74 ปี (หมู่ 17)

วิธีการคัดเลือกหมอจ้ำและสืบทอด ด้วยกระบวนการเสี่ยงทาย

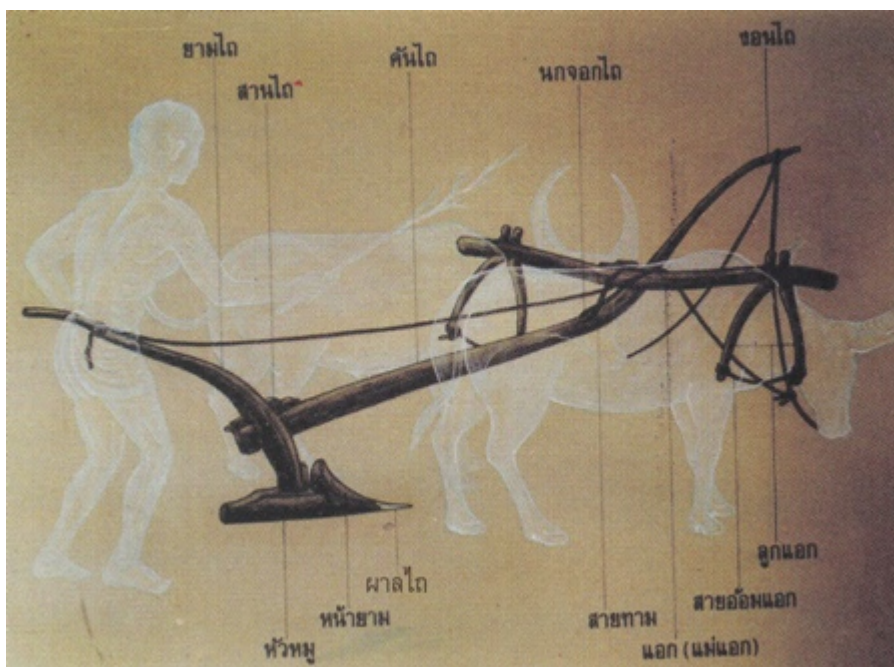
ตารางที่ 2 กิจกรรมการทำนาแบบการเกษตรดั้งเดิม

เดือน	กิจกรรม
มกราคม	-ว่าง-
กุมภาพันธ์	การใส่ปุ๋ยในนาข้าว ประกอบไปด้วย มูลวัว มูลควาย การอัดทาง (ปิดทาง) ป่านคันทนา (ก้อคันทนา) การเตรียมอุปกรณ์เพื่อใช้ในการทำนา
มีนาคม	-ว่าง-
เมษายน	-ว่าง-
พฤษภาคม	<u>กระบวนการแกลนและพิธีกรรม</u> <u>กระบวนการแกลน</u> <u>พิธีกรรมเลี้ยงตาแกล</u> โดย แบ่งพื้นที่ 1 แปลงเป็นแปลงตาแกล อุปกรณ์ในการบูชาประกอบไปด้วย 1) พาทวน 4 ส้ารับ 2) สานตอกสี่เหลี่ยมใส่คำห่มมาก คำพู 3) ควรประกอบพิธีวันพฤหัสบดี จะได้ ผลผลิตเยอะ 4) คำอธิฐาน “ถ้าควายขี้และเยี่ยว แสดงว่าผลผลิตได้เต็มเม็ด เต็มหน่วย ถ้าควาย เยี่ยว แสดงว่าน้ำท่วม” หมายเหตุ : พาท คือ ถาด
มิถุนายน	กระบวนการไถฮุด กระบวนการตกล้ำ
กรกฎาคม	กระบวนการดำนา
สิงหาคม	กระบวนการดำนา
กันยายน	กระบวนการดำนา
ตุลาคม	-ว่าง-
พฤศจิกายน	-ว่าง-
ธันวาคม	-ว่าง-

ภูมิปัญญาการทำนา

วิถีแห่งภูมิปัญญาการทำนาของเกษตรกร เริ่มต้นจากการ เตรียมเครื่องมือ จนถึงการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการเก็บรักษาเมล็ดข้าวเพื่อให้สามารถรับประทานได้ตลอดทั้งปี มีดังนี้

ภูมิปัญญาเครื่องมือการทำนา ประกอบไปด้วย ภาพชุดเครื่องมือการทำนาในอดีต (ภาพที่ 1) และอุปกรณ์ ไถ, คราด, แยก และเชือก (ภาพที่ 2 และ3)

ภาพที่ 1 ภาพชุดเครื่องมือการทำนาในอดีต (ที่มา: <http://www.openbase.in.th/>)

ภาพที่ 2 ภาพแยกและคราด (ที่มา: <http://thairice-farm.blogspot.com>)

ภาพที่ 3 ชุดคันไถ (ที่มา: <https://krusunan.wordpress.com/>)

ภูมิปัญญาการเพาะปลูกและการเก็บรักษาข้าว

- การเตรียมดิน ประกอบไปด้วยการ ใส่ปุ๋ย และ ไถหุ่ด (ไถตะ)
- การตกกล้า ประกอบไปด้วยการ แซ่ข้าวปลูก การหว่านกล้า
- การปักชำ ประกอบไปด้วยการ ถอนกล้า ดำนา
- การกระบวนการบำรุงรักษา การรักษาระดับน้ำ และการถอนหญ้า
- การเก็บเกี่ยว ประกอบไปด้วยการ เกี่ยวข้าว ตาก ลานข้าว

การทำลานข้าวสมัยโบราณนั้นมีกระบวนการหลัก ๆ ดังนี้คือ 1) การใช้ผืนนาเป็นลานตากข้าว โดยการถางหญ้าและตอซังข้าวให้ราบ จากนั้นนำมูลควายหมักมาทาเพื่อเคลือบลานข้าว ตากแดดให้แห้งประมาณ 1-2 แดด ก็สามารถใช้เป็นลานได้ วิธีการหมักมูลควายมีดังนี้ ผสมมูลควายและน้ำในอัตราส่วนที่เหมาะสมเพื่อให้เป็นเนื้อเดียวกัน จากนั้นใช้เท้าย่ำจนมีลักษณะเหนียว แล้วจึงนำมาทาบนลานตากข้าว

การเก็บเกี่ยวรักษาในยุ้งฉาง ประกอบไป ด้วยการเตรียมเล้าข้าว ซึ่งการเตรียมเล้าในสมัยโบราณนั้น ใช้วิธีการสานต้นแขงซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นใยเหนียว หลังจากนั้นทาห้ด้วยมูลควายหมัก ตากแดดให้แห้งแล้วสามารถนำมาใช้ได้

ข้อห้ามปฏิบัติเกี่ยวกับการทำนา (คะลำ/ชะลำ)

1. ห้ามเปิดเล้าข้าวก่อนจะถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3
2. ไม่สีข้าววันพระ
3. ไม่ใช่แรงงานสัตว์วันพระ
4. ให้นั่งตักข้าว,ไม่ให้ยืน (ทั้งข้าวสารข้าวเปลือก)
5. ช่วงข้าวที่ข้าวที่ยังไม่แก่เต็มที่ ห้ามนำเอาข้าวไปจี
6. ห้ามเรียกคนกินข้าวในวันแรกของการทำนา (เหมือนเรียกศัตรูข้าวมากินด้วย เช่น ปู หนู เป็นต้น)
7. การตักข้าวหมา ห้ามเทหมด (ให้เหลือไว้นิดหน่อย)
8. ไม่ใส่รองเท้าเหยียบข้าว

ตาราง ประเพณีงานบุญทั้ง 12 เดือน

เดือน	การนับเดือน	ประเพณี
เดือนมกราคม	เดือนสอง	บุญปีใหม่
เดือนกุมภาพันธ์	เดือนสาม	บุญข้าวจี (15 ค่ำเดือน3) พิธีกรรมเปิดเล้าข้าวแต่ไม่ค่อยได้ทำ (ขึ้น 3 ค่ำเดือน 3)
เดือนมีนาคม	เดือนสี่	บุญเซหวัดหรือบุญมหาชาติ (ขาดมา3-4 ปีแล้ว)
เดือนเมษายน	เดือนห้า	บุญสงกรานต์หรือบุญปีใหม่ไทย
เดือนพฤษภาคม	เดือนหก	บุญผ่าฝืน (เผ่าถ่าน) ไม่เกินเดือนหกเพ็ง
เดือนมิถุนายน	เดือนเจ็ด	บุญซำฮะ (ปัจจุบันไม่นิยมปฏิบัติ) บุญเบิกบ้าน (ทำการหว่านดิน หว่านทราย ไล่ผี)
เดือนกรกฎาคม	เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนสิงหาคม	เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน (ทำบุญให้ผีไม่มีญาติ) (14ค่ำเดือน 9)
เดือนกันยายน	เดือนสิบ	บุญข้าวสาร์ท (15ค่ำเดือน10)
เดือนตุลาคม	เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา, ตักบาตรเทโว (แรม1ค่ำ)

เดือน	การนับเดือน	ประเพณี
เดือนพฤศจิกายน	เดือนสิบสอง	บุญกฐิน, ลอยกระทง
เดือนธันวาคม	เดือนหนึ่ง	บุญกุ่มข้าว (หลอมข้าว/กองข้าว) เพื่อทำขวัญข้าวขอมาพระแม่ธรณี บุญประทายเป็นข้าวเปลือก

ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนา

1. แรกนา: เลี้ยงผีตายแหก
2. เลี้ยงเจ้าปู่: ก่อนลงนา
3. บุญบังไฟ: ขอฟน
4. บุญข้าวจี
5. ทำข้าวเม่า, ข้าวซาง, เลี้ยงเจ้าปู่
6. บุญข้าวประดับดิน
7. เอาพาข้าวไปบูชา: เวียนเทียน
8. บุญข้าวสาก
9. บุญประทายเป็นข้าวเปลือก
10. ทำขวัญข้าว: เลื่อนไถล่อมข้าว
11. บุญแห่ข้าวพันก้อน

ความเชื่อการเลี้ยงปูตา

ปูตาเชื่อกันมาจากเมืองอุบลราชธานี ประกอบไปด้วย ปูตาผารงิม ปูตาคำหล้า ปูตาหล้าน้อยคำแดง โดยมีปูจ๋า เป็นสื่อกลาง (คนที่เป็นสื่อกลางระหว่างร่างทรงกับคนในชุมชน) พิธีกรรมประกอบไปด้วย

1. เลี้ยงจี่เลี้ยงเจียง ขอดหญ้าช้างหญ้าม้าเอาไปถวายปู
2. เดือนหก เลี้ยงลงทำไร่นา รวบรวมเมล็ดพันธุ์ลงไปถวาย ก็ขอดหญ้าม้าเหมือนกับเดือน 1, 2 ทำบังไฟ

ขอฟนถวายปูตา

3. เดือน 11 เลี้ยงข้าวเม่า ข้าวซาง ให้พ่อปูแต่ไม่มีหญ้าช้าง หญ้าม้า

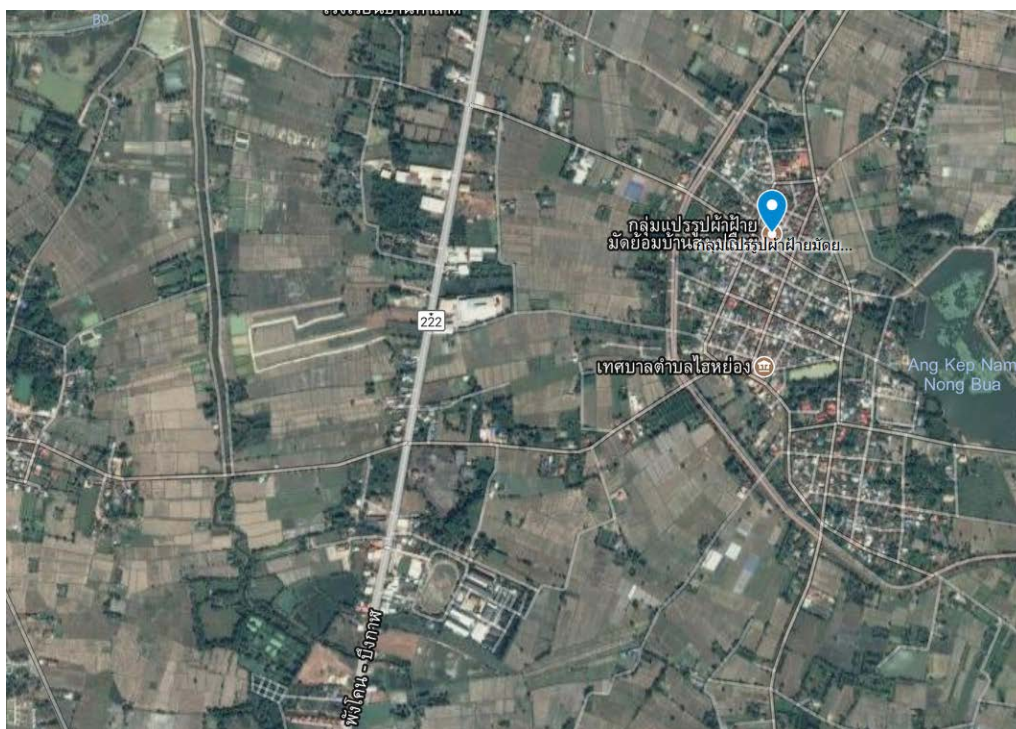
** เลี้ยงปูตาเลี้ยงได้ทุกวันยกเว้นวันอังคารกับวันพระ และเลี้ยงไม่เกิน 10.00 น. อาหารที่จะเลี้ยงแล้วตาเราจะทำมีของ คาวหวาน เหล้าขาว และคำหมาก 9 คำ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลไฮหย่อง

ตำบลไฮหย่องเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรน้ำทั้งทรัพยากร แหล่งน้ำตามธรรมชาติ และระบบคลองชลประทานจากเขื่อนน้ำอูนเพื่อใช้ในการเกษตร

ทรัพยากรแหล่งน้ำ

1. หนองฮาง ชื่อฮางมาจากอดีตใช้ดินในพื้นที่หนองฮางในการต้มเกลือ โดยมีวิธีการต้มเกลือในอดีตคือ
 - เอาดินเค็มมาแช่น้ำ โดยมีดินเค็มสูง 3-4 ซม. และเกลบอยู่ด้านล่าง
 - แช่น้ำไว้ 1 คืน
 - เทน้ำทิ้ง แล้วนำน้ำที่เหลือมาต้มเกลือ (กลั่น)
 - จะได้เกลือสินเธาว์ (ข้าทา)

ภาพที่ 4 แผนที่บ้านสงเปลือยจากภาพถ่ายทางอากาศ

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านสงเปลือย

การสัมภาษณ์นายจันทร์ศรี ทองสว่าง อดีตผู้ใหญ่บ้านสงเปลือยได้เล่าให้ฟังว่าเดิมชื่อบ้านสงเปลือย ซึ่งเรียกกันตามลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน โดยที่ตั้งของหมู่บ้านต้นป็นหรือเปล่าหรือเปล่าต้นเต็มจำนวนมากมีลักษณะเป็นป่ารกทึบ ไม่มีใครเข้าไปเลี้ยงสัตว์หรือหากินบริเวณนั้น ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ป่าโสม จากที่มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้เข้าไปบุกเบิกทำที่อยู่อาศัยจึงตั้งชื่อตามลักษณะบ้านสงเปลือย กลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ประกอบด้วย 6 ครอบครัว คือ นายเคน สิงห์ขัน นายทอง วีระพล นายทอง เข้มจักร นายสี บุญใส นายพุทธ ลูกจันทร์ นายอ่อน ตาดี นายเฮ้า กุณโท ต่อมาได้มีชาวบ้านอพยพตามกันมาอยู่ที่หมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น จึงได้ตั้งหมู่บ้านและมีการเลือกตั้งผู้นำแรกคือนายเคน สิงห์ขัน ในอดีตบ้านสงเปลือยเดิมตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอพรรณานิคม พ.ศ. 2510 มีการจัดตั้งอำเภอพังโคน บ้านสงเปลือยหมู่ที่ 4 ขึ้นการปกครองของอำเภอพังโคน

ชาวบ้านสงเปลือยส่วนใหญ่ อพยพมาจากตำบลหนองช้างใหญ่ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากช่วงนั้นเกิดภัยแล้งฝนไม่ตกติดต่อกัน 3 ปี ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเชิญชวนกันเดินทางออกจากหมู่บ้านเพื่อหาแหล่งอาหารที่ซื้อกลับไปบ้านตนเอง โดยในสมัยนั้นได้ใช้เกวียนทางเดินจากอุบลราชธานี มาถึงบ้านขุนภูมิ ตำบลเตือศรีคันไชย อำเภอานานิवास จังหวัดสกลนคร พบว่าหมู่บ้านขุนภูมิจึงมีความอุดมสมบูรณ์และมีข้าวสารเหลือจำนวนมาก จึงได้ซื้อข้าวสารจากชาวบ้านขุนภูมิกลับไปยังบ้านหนองช้างใหญ่ จากนั้นความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านขุนภูมิได้ถูกบอกกล่าวต่อๆ กันไป จึงมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งในหมู่บ้านหนองเม็ก ตำบลหนองช้างใหญ่ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งบ้านเรือนไร่นา เดินทางโดยการเดินเท้าและใช้เกวียนบรรทุกสัมภาระจากตำบลหนองช้างใหญ่ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มาจนถึงบ้านขุนภูมิ ตำบลเตือศรีคันไชย อำเภอานานิवास จังหวัดสกลนคร ช่วง พ.ศ. 2460 - 2461 กองคาราวานเกวียน 180 - 200 เล่ม ได้เดินทางจากตำบลหนองช้างใหญ่ อำเภอวังสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เดินทางเริ่มมาจนถึงอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ชาวบ้านบางส่วนได้แยกย้ายออกไปหาทำเลที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ในอำเภอพรรณานิคม แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่เดินทางมุ่งมาที่บ้านขุนภูมิ ตำบลเตือศรีคันไชย อำเภอานานิवास จังหวัดสกลนคร เพื่อหาทำเลที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ เมื่อชาวบ้านจากอำเภอวังสามสิบได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านขุนภูมิแล้ว ได้ยึดอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิม การทำนานั้นชาวบ้านยังไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้อง

อาศัยเช่าพื้นที่จากชาวบ้านขุนภูมิ นอกจากการทำนาแล้วชาวบ้านยังมีการเลี้ยงวัว และควาย ซึ่งการเลี้ยงวัวและควาย มันจะต้องต้อนไปตามลำห้วยปลาหาง ซึ่งไหลผ่านทางทิศใต้ของตำบลเตือศรีคันไชย อำเภอวารินนิเวศ ลงมาจนเข้าเขตตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครในปัจจุบัน ชาวบ้านต้อนวัวควายที่เลี้ยงออกมาหาหญ้ากิน พบพื้นที่อุดมสมบูรณ์ยังไม่มีใครจับจอง เป็นป่าโสมมีไม้เปลือยและไม่เต็งรัง พร้อมมีห้วยปลาหางไหลผ่านบริเวณทิศเหนือ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและเป็นที่อยู่อาศัย จึงอพยพย้ายจากบ้านขุนภูมิ มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านสงเปลือย ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคนในปัจจุบัน โดยเริ่มแรกมีเพียง 6 ครอบครัว มาอาศัยบริเวณนี้ และมีการเพิ่มจำนวนประชากรขึ้นเรื่อยๆ จนมา พ.ศ. 2468 มีการขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยใช้ชื่อว่า บ้านสงเปลือย จนมาถึงปัจจุบัน

สภาพทางสังคมปัจจุบัน

ในช่วงปี พ.ศ. 2488 หมู่บ้านสงเปลือยได้เปลี่ยนผังหมู่บ้านใหม่ เพราะประชากรในหมู่บ้านเริ่มเพิ่มหนาแน่นขึ้นจึงมีการย้ายมาอยู่ในดงจากที่เคยไปตั้งถิ่นฐานบริเวณห้วย จึงต้องมีการจัดผังหมู่บ้านใหม่ เพื่อความสะดวกและเป็นระเบียบ ในปี พ.ศ. 2528 มีการแบ่งการปกครองย่อยลงไปอีก โดยแบ่งเป็นคุ้มออกเป็น 5 คุ้ม การตั้งหมู่บ้านในช่วงยุคแรกมีการตั้งหมู่บ้านที่ห่างกัน โดย บ้านหลังหนึ่งจะมีบริเวณที่กว้างมาก แต่ละบ้านจะห่างกันพอเห็นกันได้ แต่ในปัจจุบันสภาพบ้านเรือนอยู่ติดกัน เนื่องจากเมื่อรุ่นพ่อและแม่เมื่อลูกโตพร้อมออกเรือนจะแบ่งที่ดินให้ลูกปลูกบ้าน ที่จึงถูกแบ่งย่อยลงมาสภาพบ้านเรือนในปัจจุบันจึงติดกัน

โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ

ครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่บ้านสงเปลือยจะเป็นครอบครัว ขยาย คืออาศัยร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่โดยเฉลี่ย 3 รุ่น คือ รุ่นปู่ตายาย รุ่นพ่อแม่ รุ่นหลาน โดยมีทั้งที่บ้านหลังเดียวกันทั้งหมดและแยกออกมาสร้างบ้านอยู่ต่างหากแต่อยู่ภายใน บริเวณเดียวกัน กล่าวคือ บ้านของรุ่นปู่ตายายหลังหนึ่ง รุ่นพ่อแม่ รุ่นหลานอีกหลังหนึ่ง จุดเด่นของบ้านสงเปลือย คือที่น่องจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มีหลายครอบครัวที่พี่น้องแม่จะแยกครอบครัวออกไปแล้วแต่ก็ยังอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง เมื่อมีงานอะไรก็จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กันอยู่บ้านแต่ก็ให้ความเคารพในระบบอาวุโส

ศาสนา ประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรม

ศาสนา

ชุมชนในบ้านสงเปลือยส่วนใหญ่ร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธจะไปประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ประจำ หมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะใส่บาตรทุกเช้า และเข้าไปนอนวัดถือศีลในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ต่างๆ รวมถึงคำสอนและพิธีกรรมต่างๆ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการออกกฎข้อความต่างๆ ของหมู่บ้าน

ประเพณี

บ้านสงเปลือยมีการจัดประเพณีตามฮีต 12 คอง 14 ตามแบบประเพณีของภาคอีสานแต่บางประเพณีเช่น บุญผะเหวด และบุญบั้งไฟนั้น ทางหมู่บ้านไม่สามารถจัดประเพณีได้ เนื่องจากหมู่บ้านขนาดเล็ก จึงไปร่วมกับหมู่บ้านอื่นและจะรวมกับองค์การบริหารส่วนตำบลไฮหย่อง

ความเชื่อ

บ้านสงเปลือยนอกจากนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ยังนับถือผีปู่ตา ซึ่งเป็นเจ้าที่ที่ชาวบ้านสงเปลือยให้ความนับถือมาก ชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ตาจะคอยปกป้องรักษา ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข บัดเป่าอันตรายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเดินทางออกจากหมู่บ้านไปไหน หรือมีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อมาอาศัยชั่วคราว ชาวบ้านจะต้องนำดอกไม้ 5 คู่ พร้อม

เทียน 5 คู่ ไปให้พ่อเฒ่าจำเป็นคนทำพิธีสื่อสารบอกกล่าวผีปู่ตา ในช่วงเดือน 7 จะมีงานบุญเบิกบ้านจะนำผีปู่ตาไปท่วหมูบ้านเพื่อให้ชาวบ้านรดน้ำ ขอพรจากผีปู่ตาที่ศาลท้ายหมู่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคลแต่ตนเองครอบครัวและหมู่บ้าน

วัฒนธรรม

การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวบ้านในสมัยก่อนผู้หญิงนิยมนุ่งซิ่น หรือผ้าถุงใส่เสื้อคอปิดแขนยาว หรือเสื้อคอกลมผ่าหน้าแขนสั้น ส่วนผู้ชายกางเกงทรงกระบอกเสื้อคอกลมผ่าหน้า แขนสั้น จะมีผ้าขาวมาติดตัวในการคาดเอวหรือเคียนที่หัว เสื้อในสมัยก่อนมาจากการทอและตัดเย็บเอง สีของเสื้อผ้าจะเป็นสีพื้น เช่น ดำ ครามเป็นต้น ลวดลายไม่มีมากนัก จนมาถึงยุคปัจจุบันทั้งผู้หญิงและผู้ชายในยุคนี้นิยมใส่เสื้อผ้ามตามแฟชั่นที่นิยมกันในปัจจุบัน ซึ่งหาซื้อได้ค่อนข้างง่าย ทั้งตลาด พ่อแม่เฒ่ายังนิยมนุ่งซิ่นและใส่เสื้อตามสมัยนิยม การแต่งกาย ไปวัดหรือพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ผู้หญิงและผู้ชายจะนิยมใช้สีขาว นุ่งผ้าซิ่นสีดำกางเกงสุภาพ

ภาษา

ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาไทย อีสาน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากภาษาลาว สังเวียงและการพูดคล้ายกัน ได้รับอิทธิพลมาจากจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมก่อนที่จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านสงเปลือย

อาหาร

อาหารการกินจะมีทั้งอาหารอีสานอาหารไทยผสมกัน การหุงข้าวจะมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว กับข้าวของที่เน้นปลาร้าเป็นส่วนประกอบ ส้มตำ และอาหารอื่นๆ จะนิยมทำมาจากวัตถุดิบที่หาได้จากในชุมชน เช่น ปลา กบ หมู หอย ผักต่างๆที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ

สภาพทางเศรษฐกิจ

ในสมัยอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านสงเปลือยส่วนใหญ่อาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนมะเขือเทศ ปลูกแตงโม เลี้ยงวัว ควาย ไก่ หมู เป็นต้น การทำเกษตรของบ้านสงเปลือยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยฤดูเพาะปลูกจะเริ่มในเดือนที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงหน้าฝน ในยุคปัจจุบันนอกจากอาชีพเกษตรกรรมแล้ว การประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น รับราชการ ตำรวจ ทหาร ต่อมาในปีพ. ศ. 2546 มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าย้อมครามบ้านสงเปลือยขึ้น

ภูมิปัญญาผ้าทอมือย้อมครามบ้านสงเปลือย

จากการสัมภาษณ์หม่อมแดง ฝ่ายริย์และนางหนูไกล จันทรา ซึ่งเป็นบุคคลที่สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมมาจากรบรรพบุรุษและเป็นคนที่มืชื่อเสียงในการทอผ้าในหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน ได้เล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อนบ้านสงเปลือยทอผ้าเรือนย้อมผ้าใช้กันเอง เวลาเดินผ่านไปบ้านไหนจะเห็นทอผ้าเอาไว้แทบทุกครัวเรือน ก็ทอผ้าในสมัยก่อนจะใช้ช่างไม้ในชุมชนเป็นคนต่อให้ ไม้ที่นำมาทำเป็นทอจะเป็นไม้เนื้อแข็งที่หาจากป่าใกล้ ๆ หมู่บ้าน อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าต่างๆ เช่น กง สวิง กระสวย จะทำกันเองไม่มีการซื้อขาย

ผ้าที่ทอส่วนใหญ่นิยมทอจากผ้าฝ้าย เพราะฝ้ายหาง่ายปลูกเองในเขตบ้าน ฝ้ายที่ใช้มี 2 ชนิด คือฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีน้ำตาล ฝ้ายออกดอกจะนำดอกฝ้ายมาผ่านกระบวนการทำเส้นฝ้าย ภาษาอีสานเรียกอ้ว ดีด ล้อ เซ็นและเปียฝ้าย ส่วนการย้อมสีนั้นนิยมใช้คราม เพราะครามในสมัยก่อนย้อมง่าย สามารถเก็บไว้ได้นาน ผ้าทอส่วนใหญ่จะนำมาตัดเสื้อผาใช้กันในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีผ้าหม่นผ่นวม ผ้าม่าน คนที่ทอผ้าในบ้านส่วนใหญ่ แม่จะเป็นคนทอ และลูกสาวส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ช่วยแม่

การตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายแปรรูปมัดย้อมบ้านสงเปลือย

การสัมภาษณ์นางณิรุษ ทองสว่าง ประธานกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย ได้เล่าประวัติความเป็นมาของกลุ่มดังนี้ ในปี พ.ศ. 2546 มีการจัดตั้งกลุ่มผ้าฝ้ายแปรรูปมัดย้อม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวของสมาชิก โดยมีนางแดง ฝ้ายริย์ และนางณิรุษ ทองสว่าง เพื่อนำภูมิปัญญาผ้าทอมือที่มีมากกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ให้ตนเองและคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมีผู้ที่ทอผ้าเก่งยังหลงเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง คือ นางประยงค์ กุลโท นางแดง ฝ้ายริย์ นางทองใบ ไพรีธณ นางหนูไกร จันทา นางรำไพ วงศ์กลุ่ม นางสวัสดิ์ เชื้อนคร นางบุญมี สีหอมรินทร์ นางลิมา สีพาย นางเย็น ทองสว่าง สืบทอดวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิม โดยใช้กี่กระตุกโบราณ การเข็นฝ้าย รวมถึงการก่อหม้อปรุหม้อคราม แบบโบราณด้วย ทรัพยากรบุคคลที่มีทำให้เกิดความคิดตั้งกลุ่มผ้าทอมือขึ้นมา ตั้งเริ่มแรกมีสมาชิกจำนวน 22 คน เก็บค่าสมัครสมาชิก 100 บาท ใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย โดยเริ่มแรกนั้นด้ายทอผ้าขาวม้าและกลุ่มไหมจากฝ้ายช่วงแรกใช้วิธีขายในชุมชน ใช้บ้านที่เป็นที่ทำการกลุ่มเป็นแหล่งผลิตและแหล่งขาย จะมีชาวบ้านในหมู่บ้าน ส่วนราชการบางหน่วยงานเป็นลูกค้า ไป 6-7 เดือน เริ่มนำสินค้าออกนอกตลาดดูไปขายในตัวเมืองสกลนคร แต่ผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งกลุ่มจึงกลับมาพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำผ้าคลุมไหล่มาแปรรูปเป็นเสื้อผ้าตามฤดูกาล และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่ยังสร้างรายได้ไม่ดีเท่าที่ควร

ปี พ.ศ.2550 ทางกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย ถูกเลือกจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงาน 55 ให้เป็นศูนย์จัดโครงการอบรมพัฒนาสตรีในชนบท โดยถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตฝ้ายครามแก่ผู้อบรม เป็นเวลา 88 วัน

ปี พ.ศ.2553 พัฒนาชุมชนอำเภอพังโคน ได้พัฒนากลุ่มเครือข่ายองค์กรความรู้ขึ้นมา ช่วงนั้นกลุ่มได้เข้าร่วมและแปรรูปเสื้อผ้าจัดกระเป๋าด้าย เปลี่ยนจากการมัดย้อมไปใช้การย้อมเส้นด้ายแล้วนำมาทอแทน

ปี พ.ศ.2554 ฝ้ายครามกลับมาได้รับความนิยมในจังหวัดสกลนคร ทางกลุ่มจึงย้อมครามมาย้อมในการผลิตผ้าคลุมไหล่ โดยลายช่วงแรกๆ เป็นลายโบราณยังไม่ได้คิดลายใหม่ๆ หลังจากผ้าคลุมไหล่เริ่มติดตลาดทั้งกลุ่มได้หันมาผลิตชุดย้อมครามสำหรับชุดออกมาสู่ตลาดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ และพัฒนาให้มีลวดลายใหม่ๆ พร้อมทั้งมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กระเป๋า พวงกุญแจ เป็นต้น

ปี พ.ศ.2556 มีบริษัทออกแบบเครื่องใช้ประเทศญี่ปุ่นเริ่มให้ความสนใจในผ้าทอย้อมครามของจังหวัดสกลนคร ได้เลือกกลุ่มผ้าฝ้ายแปรรูปมัดย้อมบ้านสงเปลือยเป็นผู้ผลิตผ้าให้ตามความต้องการของลูกค้าที่สั่ง เพราะเห็นถึงคุณภาพและกระบวนการที่มีระบบ ซึ่งการสั่งซื้อส่วนใหญ่จะสั่งเป็นผ้าเมตรเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ต่อไป ปัจจุบันกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือยได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 57 คน จะมีทั้งในหมู่บ้านและบ้านใกล้เคียง ปัจจุบันสมาชิกที่ทำงานเป็นประจำจะมีรายได้ที่ 15,000 – 20,000 บาท ต่อปี ส่วนคนที่ทำเป็นงานเสริมจะมีรายได้ที่ 5,000 – 7,000 บาท ต่อปี ทางกลุ่มสามารถผลิตสินค้าทั้งชิ้นเล็กและชิ้นใหญ่ได้ 5,000 – 7,000 ชิ้น ต่อปี ความรู้ที่กลุ่มมีอยู่ ได้มาจากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ

ภูมิปัญญาการผลิตฝ้ายคราม

การเตรียมเนื้อคราม

- ตันครามที่ปลูกในพื้นที่ โดยเก็บเกี่ยวใบสดพร้อมกิ่งก้านและลำต้นครามอายุ 3-4 เดือน ในช่วงเช้ามีดและนำไปแช่น้ำทันที

- การแช่ครามนำกิ่งและใบครามสด แช่น้ำ 10-12 ชั่วโมง พอครบจึงกลับใบคราม แช่ต่ออีก 10-12 ชั่วโมง หรือแช่นาน 18-24 ชั่วโมง

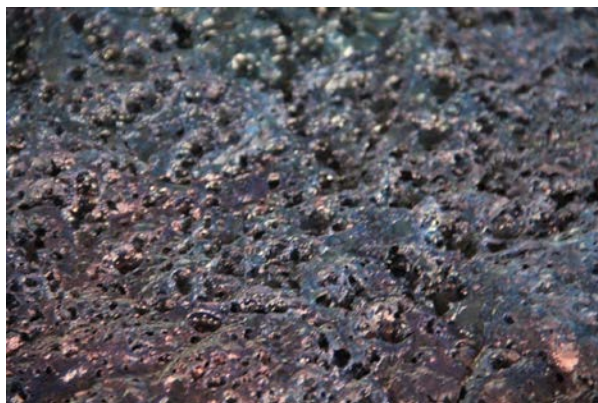
- แยกกากออก เดิมป้อนขาว และ/หรือป้อนแดงพักไว้ 1 คืน รินน้ำใส่ทิ้ง เก็บเป็นเนื้อครามผึ่งขึ้นอยู่กับการใช้งานในการก่อหม้อ

ภาพที่ 5 ลักษณะเนือครามที่หมักได้

การก่หม้อคราม

- การก่หม้อเตรียมน้ำย้อมครามเปียกผสมน้ำขี้เถ้า แล้วตักน้ำย้อมขึ้นแล้วเท กลับคืนในโอ่ง (การโจก) 2-3 ครั้ง ทุกเช้า-เย็น จนกว่าน้ำย้อมจะเป็นสีเหลืองอมเขียวหรือเขียวยอดตอง ชุนชัน ฟองสีน้ำเงินเข้มวาว ใช้เวลาประมาณ 15-20 วัน

ภาพที่ 6 กระบวนการเตรียมหม้อคราม

การย้อมคราม

- การย้อมเส้นใย นำเส้นใยฝ้ายหรือฝ้ายมัดหมี่มาทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาดนำไปย้อมในหม้อครามที่เตรียมไว้ จำนวนครั้งในการย้อมขึ้นอยู่กับความต้องการสีคราม จากในล้างให้สะอาด ตากแห้งในที่ร่ม แล้วจึงนำไปทอ เป็นผืนตามลวดลายตามต้องการ

ภาพที่ 7 เส้นใยฝ้ายที่ทำการย้อมสีครามและสีธรรมชาติ

- การย้อมทั้งผืน น้ำผ้าฝ้ายผืนที่ไม่ผ่านการย้อมมาทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาดนำไปย้อมในหม้อครามที่เตรียมไว้ จำนวนครั้งในการย้อมขึ้นอยู่กับความต้องการสีครามจากนั้นล้างให้สะอาด ตากในที่ร่ม

ภาพที่ 8 ลักษณะผ้ามัดย้อมคราม

กิจกรรมภายในกลุ่มดอกฝ้ายสงเป็ล้อย

กลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเป็ล้อยได้มีการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกเป็นประจำทุกปีโดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ดังนี้

1. ร่วมกันทำผลิตภัณฑ์
2. ประชุมประจำปี

3. บันผลกำไรประจำปีให้แก่สมาชิก
4. เปิดรับสมาชิกใหม่
5. คัดเลือกคณะกรรมการบริหารงาน 2 ปี / ครั้ง
6. วันที่ 30 ธันวาคม ของทุกปีจะมีการแจกของขวัญให้กับสมาชิก
7. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน เช่น มอบทุนการศึกษาให้นักเรียน มอบเงินให้กองทุนพัฒนาหมู่บ้านทุกปี วันสงกรานต์ ของทุกปีจะมีการมอบของขวัญให้กับผู้สูงอายุ ฯลฯ

ความคิดริเริ่มในการพัฒนากลุ่ม

1. มุ่งเน้นให้การทอดผ้ามาเป็นอาชีพหลักของสมาชิกในการประกอบอาชีพ เนื่องจากการทอดผ้า นั้นเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน และสมาชิกมีความสามารถในการทอดผ้าเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทางกลุ่มจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการพัฒนาฝีมือของสมาชิกเอง รวมทั้งยังสามารถให้คนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการทำงานและยังเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย
2. ทางกลุ่มได้มีความคิดที่จะมุ่งเน้นให้ใช้วัตถุดิบที่มีในพื้นที่และวัตถุดิบที่เป็นธรรมชาติสามารถปลูกใช้เองได้
3. กระบวนการผลิตสินค้าต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และรวมถึงตัวสินค้าเองต้องมีคุณภาพ ก่อนนำออกจำหน่ายทางกลุ่มก็จะมีฝ่ายตรวจสอบสภาพสินค้า เพื่อให้ลูกค้าได้สินค้าที่มีคุณภาพดี ราคาเหมาะสม
4. จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน และเป็นศูนย์สามวัยโดยมีคณะศึกษาดูงานจากหลายที่ขอเข้ามาศึกษาดูงาน
5. ทางกลุ่มจะมุ่งเน้นให้สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความรักความสามัคคี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

การบริหารจัดการสถาบัน

1. ทางกลุ่มมีการบริหารจัดการที่เป็นรูปแบบ และมีบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการทำเอกสารบัญชีรายรับรายจ่ายเป็นปัจจุบันเสมอ มีความโปร่งใสในการทำงานสามารถตรวจสอบได้
2. มีการวางแผนในการทำงาน และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิก และร่วมกันแก้ไขปัญหา
3. มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอรับคำปรึกษา แนวทางแก้ไขปัญหา และเพื่อขอรับการสนับสนุนเพื่อช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ
4. มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับโดยจำทำขึ้นตามมติที่ประชุมกลุ่ม และมีการแบ่งผลกำไรให้สมาชิกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบ
5. มีการวางแผนในการทำงาน การจัดทำแผน การจัดทำโครงการ
6. มีการสร้างเครือข่ายในการผลิตสินค้า การจำหน่ายสินค้า
7. จัดส่งสมาชิกของกลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ และศึกษาดูงานเพื่อนำความรู้มาพัฒนารูปแบบและการทำงานของสมาชิกภายในกลุ่ม

การมีส่วนร่วมของสมาชิก

1. มีการประชุมเป็นประจำทุกปี สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอแนวทางในการบริหารงานของคณะกรรมการ
2. สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมประจำปี และกิจกรรมที่ทางกลุ่มจัดขึ้น รวมถึงกิจกรรมสาธารณะประโยชน์
3. สมาชิกร่วมกันจัดทำแผน และโครงการประจำปี
4. สมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรมและไปศึกษาดูงานต้องถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกเพื่อพัฒนาการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่ม

1. ทางกลุ่มมีการเปิดรับสมาชิกใหม่ทุกปี และสมาชิกเพิ่มขึ้นจาก 51 คนเป็น 57 คน
2. กลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณและได้รับการฝึกอบรมจากหลายหน่วยงาน เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ 5 , สำนักงานเกษตรอำเภอพังโคน , สำนักงานพัฒนาชุมชน , ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน , องค์การบริหารส่วนตำบลไฮหย่อง
3. กลุ่มมีที่ทำการ ที่ถาวรและมั่นคง และมีวัสดุ อุปกรณ์เป็นของตนเอง สามารถพัฒนาฝีมือให้ก้าวหน้าได้ต่อไป
4. ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นที่ยอมรับของตลาด และสามารถรับยอดสั่งซื้อสินค้าและผลิตส่งได้ตลอดทั้งปี
5. กลุ่มมีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกทุกคน

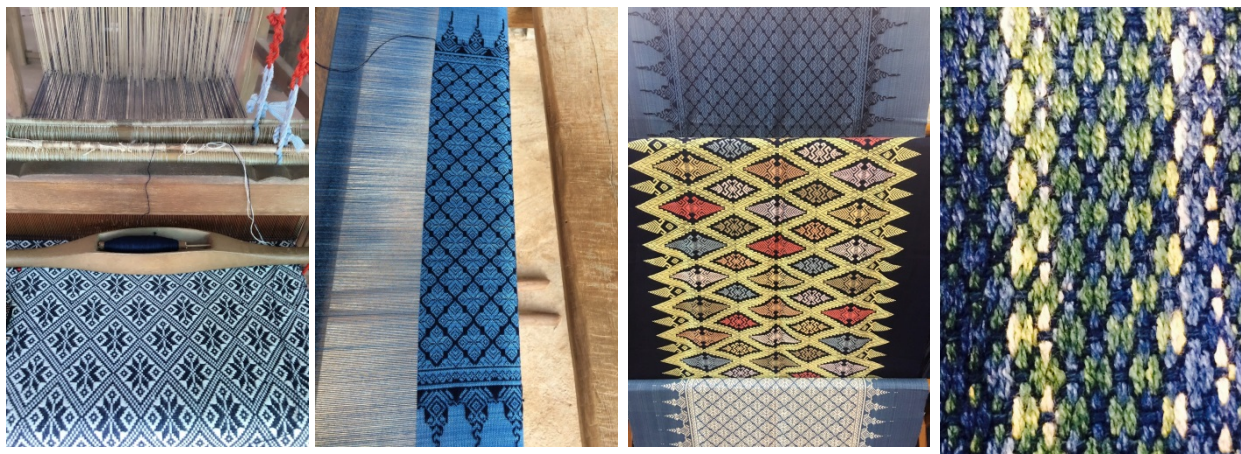
ต้นทุนและศักยภาพของกลุ่ม

เอกลักษณ์/จุดเด่นของผลิตภัณฑ์

คุณลักษณะทอแน่น ใส่นุ่ม คุ่มค่า ราคาประหยัด สามารถแปรรูปได้ มีมาตรฐาน ด้านสี และขนาด สัญลักษณ์ โลโก้ ดอกเปลือย

ภาพที่ 9 ภาพผ้าคลุมไหล่และผ้าพันคอผลิตภัณฑ์กลุ่มดอกฝ้ายสงเปลือย

ภาพที่ 10 ลายผลิตภัณฑ์สิ่งทอกลุ่มดอกฝ้ายสงเป็ล้อย

มาตรฐานที่ได้รับ

ผลิตภัณฑ์ได้รับการคัดสรรระดับประเทศ ได้รับรางวัล OTOP ระดับ 5 ดาว เป็นสินค้าที่มีศักยภาพ เป็นที่ยอมรับระดับประเทศและสามารถพัฒนาสู่สากลหรือต่างประเทศได้

กลุ่มวัฒนธรรมไทโย้ย

จากคำขวัญประจำหมู่บ้านที่ว่า “อุ่มเหม้าถิ่นอุดม ชมประเพณีตักบาตรเช้า ผลิตข้าวพันธุ์ดี ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ สืบสานวัฒนธรรมเก่า หมู่บ้านเผ่าไทโย้ย”

ประวัติความเป็นมา

บ้านอุ่มเหม้า หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 15 ตำบลไฮหยอง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จังหวัดสกลนคร(47160) เดิมตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านอุ่มเหม้าในปัจจุบัน เหตุที่เรียกว่า “บ้านอุ่มเหม้า” เนื่องจากบริเวณทางทิศเหนือของหมู่บ้านเดิมมีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่งและรอบ ๆ บริเวณหนองน้ำนั้นมี “หมากเหม้า” ขึ้นอยู่มากจึงชื่อว่าหนองอุ่มเหม้า และเรียกชื่อบ้านว่าบ้านอุ่มเหม้า ครั้นต่อมาไม่นานเกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากจึงได้ย้ายที่ตั้งของหมู่บ้านลงมาทางใต้ระยะทางประมาณ 300 เมตร ซึ่งพื้นที่เป็นดอนลักษณะคล้ายเกาะโดยมีที่นารอบทั้งสี่ทิศและยังคงเรียกชื่อบ้านอุ่มเหม้าอยู่เช่นเดิม ในปัจจุบันหนองอุ่มเหม้าไม่มีต้นหมากเหม้าให้เห็นอีกแล้ว เพราะได้ขุดลอกหนองน้ำแห่งนี้ขึ้นใหม่ จึงไม่เห็นตามที่ใดกล่าวมา ต้นไม้นี้ชนิดนี้มีชื่อว่า “ต้นหมากเหม้า” ต้นไม้นี้ชนิดนี้มีลักษณะเป็นต้นไม้ยืนต้น เนื้อแข็ง มีผลกลมเป็นพวง เมื่อยังดิบมีสีเขียวอมแดงจะเปรี้ยว เมื่อผลสุกจะมีสีน้ำตาลแก่ หรือสีดาร์สหวาน ลักษณะของใบจะเล็กต้นหมากเหม้าขึ้นเป็นกลุ่มๆ ดังคำกล่าวของภาษาโย้ยว่า หมากเหม้าขึ้นเป็นอุ่มๆ จึงใช้เรียกหนองว่า “หนองอุ่มเหม้า” และชาวบ้านก็ตั้งชื่อหมู่บ้านตามหนองนั้นว่า “บ้านอุ่มเหม้า” ซึ่งแปลว่าต้นหมากเหม้าขึ้นเป็นกลุ่มๆ มากมาย จากประวัติย้อนหลังไปกว่าร้อยปี จากการสอบถามและศึกษาค้นคว้าจากบันทึกต่างๆ สรุปได้ว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านอุ่มเหม้าอพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแถบเมืองตะโปน เมืองนอก โดยถูกชักชวนให้มาอยู่ฝั่งไทย ข้ามฝั่งตรงบริเวณ “ฮ่อมฮูเซ” มาถึงบริเวณบ้านนาใหญ่ (อำเภออากาศอำนวย) ล่องเลยมาทางบ้านกุดเรือคำ (อำเภอนารินวาส) และบริเวณบ้านกุดเรือลิงหรือบ้านหัวลิง บริเวณที่เป็นอำเภอนารินวาสในปัจจุบัน รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรีกรีโปรดเกล้า แต่งตั้ง “จารย์คำ” (หัวหน้าเผ่าโย้ย) เป็นหลวงประชากรราษฎร์ ปกครองเมืองบ้านกุดเรือลิง สำหรับบรรพบุรุษบ้านอุ่มเหม้าได้พากันอพยพต่อมาทางทิศใต้ โดยหวังขึ้นกับเมืองยะโส โดยผ่านทางบ้านเดือศรีคันไชย บ้านท่าลาดและบ้านอุ่มเหม้าตามลำดับ เกิดเบื้อหน่วยการเดินทางและเห็นว่าพื้นที่ตรงนี้อุดมสมบูรณ์จึงพากันตั้งเป็นบ้านเรือน

พื้นที่ของหมู่บ้านอุ่มเหม้ามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม แต่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งค่อนข้างลาดชัน ในบริเวณหมู่บ้านอุ่มเหม้า ต. ไฮหย่าง อ. พังโคน จ. สกลนคร หมู่บ้านอุ่มเหม้าตั้งขึ้นมานานเท่าใดไม่มีใครรู้ แต่จากการสอบถามจากคนเฒ่า

คนแก่ในหมู่บ้านว่า ตั้งขึ้นมาประมาณ 100 ปีกว่ามาแล้วชีวิตประชาชนย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านอากาศ อ. อากาศอำนวย จ. สกลนคร ชาวบ้านอุ่มเหม้ามีภาษาพูดซึ่งเรียกว่า ภาษา “โย้ย” เดิมตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่ตั้งโรงเรียน ปัจจุบันนี้ซึ่งสถานที่แห่งนี้อยู่ใกล้กับหนองน้ำแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก คือ หนองอุ่มเหม้า เหตุที่มีชื่อว่า หนองอุ่มเหม้า นั้นก็คงจะมีสาเหตุมาจากว่า ในบริเวณริมหนองแห่งนี้มีต้นหมากเหม้าขึ้นเป็นกลุ่มๆ รอบๆ หนองจึงมีชื่อว่า “หนองอุ่มเหม้า” (อาจารย์สายทอง ศรีสร้อย อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 42 บ้านอุ่มเหม้า หมู่ที่ 6)

ภาพที่ 11 เส้นทางอพยพย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษ

ต้นตระกูลของชาวบ้านอุ่มเหม้าเดิมมีประมาณ 6 ตระกูล ดังนี้ ตระกูลสุริยะมาศ ตระกูลนามวงศา ตระกูลพรหมวงศา ตระกูลมหาคอนวงศ์ ตระกูลดุษฎาปี ตระกูลธรรมรังสี ซึ่งบางตระกูลไม่มีแล้วในปัจจุบัน เหตุที่ชาวบ้านอุ่มเหม้าในปัจจุบันใช้นามสกุล “ศรีสร้อย” เป็นส่วนมากนั้นเนื่องจาก “เจ้าพระยาสิส้อย” เจ้าเมืองพรรณานิคม (อำเภอพรรณานิคม ในปัจจุบัน) ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรีโปรดให้การตั้งนามสกุลขึ้นครั้งแรก “เจ้าพระยาสิส้อย” ได้แนะนำให้ใช้นามสกุลตามเสียงเรียกชื่อตัวเองเป็นหลักในการตั้งนามสกุล ดังนั้นจึงเป็น “ศรีสร้อย” ในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2536 ได้แยกหมู่บ้านออกมาเป็นหมู่ที่ 15 โดยยึดถนนเส้นกลางบ้านเป็นหลักเพื่อสะดวกในการปกครองและของบประมาณ โดยมีนายภูรินทร์ ศรีสร้อย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

บ้านอุ่มเหม้า หมู่ที่ 15 ตำบลไฮหยอง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เป็นหมู่บ้านที่ยังคงมีวิถีความเป็นชนบท พึ่งพาอาศัยกัน มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม โดยมีวัดวีระธรรม เป็นศูนย์รวมการประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีทรัพยากรป่าไม้ตามหัวไร่ปลายนา ป่าชุมชน และ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรแหล่งออกกำลังกาย และพักผ่อนของชุมชน คือ หนองอุ่มเหม้า และ หนองบักต้อน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีรายได้เสริมจากการเลี้ยงสัตว์, ทำสวน, จักสาน, ค้าขาย และรับจ้าง

หลังจากนั้นก็ยังมีเจ้าพระศรีสร้อย (เป็นชื่อตำแหน่งพระ) มาอยู่มีผู้คนเคารพท่านก็รักเหมือนลูก บริวารของท่าน ต่อมาเมื่อมีการประกาศตั้งนามสกุลขึ้นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ 6 ประชาชนในหมู่บ้านอุ่มเหม้านี้จึงใช้ชื่อของ เจ้าพระศรีสร้อย เป็นนามสกุลเดียวกันว่า ศรีสร้อย แสดงว่าในหมู่บ้านอุ่มเหม้านั้นมีแต่ ศรีสร้อย ไม่มีนามสกุลอื่นเข้ามาเลย ในช่วงนั้นชาวบ้านทำนาเสร็จก็พากันทำเหล้ากินและถวายให้เจ้าเมืองหรือแขกที่มาเยือน ก็แล้วแต่สถานการณ์และโอกาสพิเศษ เป็นต้น

ต่อมาไม่นานมีผู้คนอพยพมาจากจังหวัดอุบลราชธานีอีกจำนวนหนึ่ง คือ นายกา และนายอัม นามสกุลอ่อนสุระทุม ที่เข้ามาโดยการแต่งงานกับชาวบ้านอุ่มเหม้า คนจึงใช้นามสกุลจึงมีมากขึ้น แต่เปรียบเทียบแล้ว นามสกุลที่

ใช้ในหมู่บ้าน ศรีสร้อย จะมีมากถึง 90% ของประชาชน ชาวบ้านมาอยู่ไม่นานประมาณปี พ.ศ. 2400 กว่า จึงย้ายหมู่บ้านไปอยู่แห่งใหม่ (คุณพ่อสุริมา อ่อนสระทุม อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 93 บ้านอุ่มเหมา หมู่ที่ 15)

คุณพ่อสุริมา อ่อนสระทุม อายุ 87 ปี ให้ข้อมูลว่าน่าจะเป็นข้อมูลเก่าที่อยู่ในเขตโรงเรียนปัจจุบัน ชาวบ้านจึงย้ายไปอยู่แห่งใหม่ คือ จากบริเวณโรงเรียนและต้นโพธิ์ปัจจุบัน ย้ายข้ามทุ่งนามาทางทิศใต้ มาอยู่ในแห่งใหม่ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

สาเหตุต้องย้ายเพราะมันคับแคบ จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงต้องย้ายออกไปบริเวณของหมู่บ้านในปัจจุบัน บางท่านให้ข้อมูลคือ อาจารย์ สายทอง คูลว่า เป็นเพราะเปิดอาจปักไข่ ทำให้ตาล้า (ตาล้า ภาษาถิ่นหมายถึง ผิด มันไม่ดี) กาลกิณี คำขายไม่ขึ้นจึงต้องย้ายไป

อาณาเขตติดต่อ ของหมู่บ้านอุ่มเหมามีการติดต่อระหว่างหมู่บ้าน ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดกับบ้านสงเปลือย และลำห้วยบ่อตูม ม.10 ต.ไฮหย่อง
- ทิศใต้ ติดกับบ้านหนองโจด
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านไฮหย่อง และหนองนกกด
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านฝางแดง
- ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดกับ อ. พังโคน

ประชากรของบ้านอุ่มเหมา

ประชากรทั้งหมด 778 คน เป็นชาย 377 คน และหญิง 401 คน ประกอบไปด้วย 303 ครัวเรือน

การแบ่งเขตการปกครอง

บ้านอุ่มเหมาหมู่ 15 แบ่งตัวออกมาจากบ้านอุ่มเหมาหมู่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2534 มีผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้

พ.ศ.	บ้านอุ่มเหมา
ไม่ปรากฏปี	นายสุริยมาศ ศรีสร้อย (หมู่ 6)
ไม่ปรากฏปี	นายอ่อน ศรีสร้อย (หมู่ 6)
ไม่ปรากฏปี	นายคุณ ศรีสร้อย (หมู่ 6)
พ.ศ. 2475-2503	นายหนูนา อ่อนสระทุม (หมู่ 6)
พ.ศ. 2503-2509	นายสุริยา อ่อนสระทุม (หมู่ 6)
พ.ศ. 2509-2530	นายนิคม อ่อนสระทุม (หมู่ 6)
พ.ศ. 2530-2534	นายแสง ศรีสร้อย (หมู่ 6)
พ.ศ. 2534-2540	นายดำรง อ่อนสระทุม (หมู่ 15)
พ.ศ. 2540-2544	นายดำรง อ่อนสระทุม (หมู่ 15)
พ.ศ. 2544-2547	นายดำรง อ่อนสระทุม (หมู่ 15)
พ.ศ. 2547-2552	นายสวาท ศรีสร้อย (หมู่ 15)
พ.ศ. 2552-2559	จ.ส.อ.ภูรินทร์ ศรีสร้อย (หมู่ 15)
พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน	นายพรชัย ศรีสร้อย (หมู่ 15)

การแบ่งคุ่มการปกครอง มีทั้งหมด 14 คุ่ม

1. คุ่มแสงตะวัน
2. คุ่มรวมใจพัฒนา
3. คุ่มธรรมรังสี
4. คุ่มบูรพา
5. คุ่มทุ่งสว่าง
6. คุ่มแสงทำ
7. คุ่มปรีสมบูรณ์
8. คุ่มโพธิ์ศรี
9. คุ่มสันติสุข
10. คุ่มแหลมทองพัฒนา
11. คุ่มโพธิ์ชัย
12. คุ่มแสงสุรีย์
13. คุ่มเกษตรพัฒนา
14. คุ่มรวมใจ

ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

หนองบักดอน พื้นที่ 662 ไร่

หนองอุ่มเหมา พื้นที่ 8 ไร่

ลำห้วยหนองสิม ยาว 3 กม. กว้าง 4 เมตร

คลองชลประทานน้ำอูน ระยะทาง 10 กม.

ป่าไม้วัดวีระธรรม

กลุ่มอาชีพและกลุ่มอาสาสมัคร

1. กลุ่มสตรีแม่บ้าน
2. กลุ่มเงินสงเคราะห์หมู่บ้าน
3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
4. กลุ่มเยาวชน
5. กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
6. กลุ่ม อสม.
7. กลุ่มฉางข้าวหมู่บ้าน
8. กลุ่มทอผ้า

อาชีพในชุมชน

การเกษตร :

การทำนา: มีทั้งนาปีและนาปรัง (นาปี มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ ได้ผลผลิต 380 – 450 กก.ต่อ 1 ไร่) นาปรัง (มีงบประมาณ 500 ไร่ ได้ผลผลิต 350 – 400 กก.ต่อไร่)

การทำสวน: 1. มะเขือเทศโรงงาน มีพื้นที่ 400 ไร่ ผลผลิต 4,000 – 6,000 กก.ต่อ 1 ไร่ ราคา 2.50 บาท/กก.

2. ปลูกปอเทือง มีพื้นที่ 100 ไร่ ผลผลิต 200 – 280 กก./ไร่ ราคา 18 – 20 บาท/กก.
3. ข้าวโพดขายผลสด พื้นที่ 10-15 ไร่
4. เมล็ดพันธุ์ เพื่อส่งให้บริษัท

การประมง: ประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และมีกลุ่มเลี้ยงปลา ทับบ่อดิน และกระชังปลาดง จำรวน 34 ราย

การเลี้ยงสัตว์: วัว ควาย เป็ด ไก่ หมู สุนัข ม้า ปลา กบ ฯลฯ

การทอผ้า/กลุ่มทอผ้า เป็นอาชีพเสริม มีการทอผ้านอกฤดูทอ ทำนา ทำสวน มีผลิตภัณฑ์ ดังนี้ ผ้าห่ม ผ้าไหมลายโบราณและลายประยุกต์ ผ้าขาวม้า ลาย ขาว-ดำ หมอนยัดไส้หนุน ผ้าชิ้นลายมัดหมี่ เป็นต้น

วัฒนธรรม

ภาษา การสื่อสาร

เป็นภาษาโย้ย เป็นภาษาพื้นเมือง

ใช้ภาษาไทย เป็นภาษาทางการ

การแต่งกาย

ชาย แต่งกายด้วย กางเกงขาก๊อม ขาวยาว ไม่ปิดข้อเท้า เป็นผ้าย้อมคราม ห้างใส่สีล้วนไม่มีตีน (ผ้าชิน) เสื้อแขนสั้น ผ้าย้อมคราม คอปก มีผ้าขาวม้า ลาย ขาว-ดำ รองเท้าแบบทั่วไป

หญิง ผ้าถุงเป็นผ้าชิ้น ใส่ห่มข้อเท้า เสื้อทรงแขนกระบอก คอกกลม ผ้าย้อมคราม รองเท้าแบบทั่วไป

ภาพที่ 12 การแต่งกายชนเผ่าไทโย้ย

สถานที่สำคัญ

วัดวีระธรรม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2483 ตั้งอยู่เลขที่ 80 บ้านอัมเหม้น ม.15 ต.ไฮหย่อง อ.พังโคน จ.สกลนคร สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต เนื้อที่ 68 ไร่ 1 งาน 56 ตารางวา เป็นเอกสารสิทธิ์ น.ส.3 เลขที่ 652

- อุโบสถทรงไทย 1 หลัง
- ศาลากลางเปรียญ 2 หลัง
- กุฏิ 20 หลัง
- เจ้าอาวาส คือ พระครูวีระธรรมคุณ
- พระลูกวัด 10 รูป
- เจดีย์ 1 องค์

วัดโพธิ์ชัย ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่สาธารณะประโยชน์ ด้วยเป็นวัดคณะธรรมกาย เจ้าอาวาสองค์สุดท้าย คือ หลวงปู่จันทร์ มรณภาพจึงไม่มีลูกวัดปฏิบัติธรรมต่อ ประกอบกับ อยู่ในหมู่บ้านได้มีการก่อตั้งวัดใหม่ คือวัดวีระธรรม

ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน/จุดเด่นของหมู่บ้าน

1. จุดเด่นด้านความเป็นวิถีไทโย้ยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การแบ่งปันอาหาร การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว สร้างบ้านให้ผู้ป่วยไร้ จัดสวัสดิการชุมชนด้านฌาปนกิจสงเคราะห์ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เช่น งานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่จัดอยู่เป็นประจำทุกปี ชาวบ้านยังให้ความสำคัญ ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ทั้งคนเฒ่า คนแก่ เด็ก และเยาวชน ทุกเพศทุกวัย ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่สร้างความรักความสามัคคี เช่น การทำบุญประเพณีตักบาตรทุกเช้า ทุกวันพระ 15 ค่ำ บุญประเพณีตามเทศกาล ต่างๆ เช่น สงกรานต์ ขนทรายเข้าวัด สร้างเจดีย์ทราย การเก็บดอกไม้เข้าวัด ประเพณีบุญบั้งไฟ ล้วนแต่เป็นประเพณีที่สร้างความรักความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 13 การทำบุญประเพณีตักบาตรทุกเช้า ทุกวันพระ 15 ค่ำ

2. จุดเด่นด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชน คือ เมล็ดพันธ์ข้าว และผ้ามัดมี ซึ่งมีการพัฒนาและเป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งภายในจังหวัดสกลนคร

3. จุดเด่นด้านการบริหารจัดการชุมชน หมู่บ้านมีกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการเวทีมีการประชุมพบปะพูดคุยกันโดยใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นสถานที่พบปะหรือถ่ายทอดความรู้

4. จุดเด่นด้านการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านอุ่มเหมา ได้มีการปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้จัดทำทะเบียนปราชญ์ท้องถิ่น องค์กรความรู้ข้อมูลข่าวสารไว้อย่างชัดเจน

แผนผังผู้รู้ในชุมชนบ้านอุ่มเหมาหมู่ 15 มีจำนวนสถานที่ศึกษาหาความรู้/ผู้รู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. วัดวีระธรรม
2. โรงเรียนบ้านอุ่มเหมา
3. กลุ่มทอผ้า/สถานที่ทอผ้า จำนวน 13 แห่ง
4. โฮมสเตย์ จำนวน 3 หลัง
5. ปราชญ์/ผู้รู้ ด้านยาสมุนไพร หมอเป่า หมอรา ช่างตีเหล็ก จำนวน 6 คน
6. กลุ่มจักสาน/แหล่งจักสาน จำนวน 3 แหล่ง เป็นต้น

ภาพที่ 14 แผนที่ที่อยู่ของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในหมู่บ้าน

ปฏิทินอาหารตามฤดูกาล

อาหารพื้นเมืองวัฒนธรรมไทโย้ย อาจถือได้ว่าเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมการอยู่การกินตามธรรมชาติ ที่มีการปรุงแต่งค่อนข้างน้อย ประกอบไปด้วย

อาหารประเภทแกง เช่น แกงปลาใส่ผัก แกงปลาแห้ง แกงอ่อมไก่, กบ, นก, หนู ต้มส้มกบ, ไก่, ปลา แกงหน่อไม้ แกงอ่อมบอน เป็นต้น

อาหารประเภทย่าง เช่น ปลาย่าง ไก่บ้านย่าง หมูย่าง กบย่าง เป็นต้น

อาหารประเภทซูป (ภาษาอีสาน) เช่น ซุปมะเขือใส่ปลา ซุปเห็ด ซุปผักม่วง ซุปผักต้ว ซุปหน่อไม้ เป็นต้น และสามารถจำแนกอาหารประจำถิ่นตามฤดูกาลได้ดังแสดงในตาราง

ตาราง ตารางแสดงอาหารประจำฤดูกาลชาติพันธุ์ไทโย้ย บ้านอุ่มเหมา

เดือน	ประเภทอาหารตามฤดูกาล
มกราคม	ซูปผักม่วง, เห็ดกระด้าง, ไข่มัดแดง, แกงหอยขม, แกงอ่อมหนู
กุมภาพันธ์	แกงหอยขม, ไข่มัดแดง
มีนาคม	ไข่มัดแดง, ผักหวานป่า, ผักสะเตา, ซูปผักต้ว
เมษายน	ไข่มัดแดง
พฤษภาคม	ไข่มัดแดง, ปลาธรรมชาติ, หน่อไม้
มิถุนายน	ปลาธรรมชาติ, หน่อไม้
กรกฎาคม	-ไม่มีอาหารตามฤดูกาล-
สิงหาคม	-ไม่มีอาหารตามฤดูกาล-
กันยายน	-ไม่มีอาหารตามฤดูกาล-
ตุลาคม	ปลาธรรมชาติ, แกงอ่อมหนู/กบ
พฤศจิกายน	ปลาธรรมชาติ, แกงอ่อมหนู/กบ
ธันวาคม	ปลาธรรมชาติ